Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

1991 ЙИЛ 31 ЯНВАРЬ ПАЙШАНБА № 23

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ РАЖАБ, 16-КУН ШАМСИЙ 1369 ЙИЛ ДАЛВ. 13-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган

НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

ҲАММАСИГА ЎЗИМИЗ ЭРИШМОҒИМИЗ ЗАРУР

Ўзбекистон Президенти Ислом КАРИМОВ билан суҳбат

— Ислом Абдуғаниевич, бугунги кунда ҳозирча ҳал этиб бўлмаётган масалаларнинг энг асосийларидан бири — марказ ва республикаларнинг ўзаро муносабатлари принциплари бўлиб қолмоқда. Сиз йирик республикалардан бирининг президенти сифатида мана шу принципларни ишлаб чиқишда энг муҳим масалалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз?

— Энг аввало шуни айтишим керакки, мамлакат келажаги—агар истасангиз, барча ҳуқуқларга эга бўлган, аммо шу ҳуқуқлардан бир қисмини марказга берадиган тенг ҳуқуқли республикалар ёки давлатлар иттифоқидадир. Фақат ўзимизгина кўпгина масалалар битта республика доирасида ҳал этиб бўлмаслигини тушуниб олишимиз учун пишиб етилишимиз лозим. Булар, масалан, коммуникациянинг ягона системаси, энергия таъминотидир.

Албатта, ўз армияларимизни тузишни ва ташкил этишни эълон қилишимиз мумкин. Бироқ уларни таъминлаш, энг асосийси, замонавий ҳарбий техника билан жиҳозлаш, ҳарбий буюртмалар учун миллиардлаб сўмни тўлаш ва бу буюртмаларни ишлаб чиқиш, ўйлайманки, бугунги кунда мутлоқ кўпчилик республикаларнинг қўлидан келмайди. Мен ҳарбий-сиёсий жиҳатдан бу иш бемаъни эканлигини гапираётганим йўқ. Умуман олганда эса ўнта ёки ўн бешта турли армиялар мавжудлигининг ўзи хавф-хатар туғдиради. Ҳозирги пайтда чет элларда ва ўнлаб мамлакатларда ўз элчихоналаримиз ва ваколатхоналаримизни барпо этиш учун реал имкониятлар йўқ, деб ҳисоблайман. Умуман эса, бунга ҳожат ҳам йўқдир.

Барча учун умумий бўлган муаммолардан ташқари минтақаларга хос муаммолар ҳам мавжудки, уларни якка-якка тартибда ҳал этиб бўлмайди. Мисол учун бизнинг минтақани олайлик. Мен бу ўринда Ўзбекистон, Қирғизистон, Туркманистон, Тожикистон ва Қозоғистон жанубини назарда тутмоқдаман. Бу ерда юз минглаб ўзбеклар истиқомат қиладилар. Шу боис масалаларнинг бутун бошли мажмуи кўндаланг бўлиб турибди. У, энг аввало, ўрадан ўн беш йил ўтгач, минтақа аҳолиси икки баравар кўпайиши, яъни 60 миллион кишига етиши билан боғлиқдир. Шунча аҳолини иш, уй-жой, сув билан қандай қилиб таъминлаш мумкин? Маълумки, бу пайтга келиб сув суғориш у ёқда турсин, ҳатто маиший-рўзғор эҳтиёжларига ҳам етмай қолади.

Айнан Иттифоқ минтақа республикалари куч-ғайратларини мазкур узоқ муддатли ва ниҳоятда қийин масалаларни ҳал этишга сафар бар қилиши ва ушбу хатти-ҳаракатларни мувофиқлаштириб туриши мумкин. Ҳозирга қадар ушбу масалалар комплекс ҳолда кўриб чиқилган эмас. Ҳар бир республика ўз ҳудудида нималардир қиляпти. Лекин муаммолар умумий бўлганлигидан уларни якка тартибда ҳал этиб бўлмайди. Шу пайтгача биз бу йўналишда жиддий фундаментал тадқиқотларга эга эмасмиз.

Яна бир карра қайтариб ўтаманки, у ёки бу вазифаларни ва ҳуқуқларни марказга бериш зарур эканлигини ўзимиз тушуниб етишимиз керак. Акс ҳолда биз ваколатлар ва вазифаларни бир-биридан ажратиш тўғрисидаги баҳслар исканжасидан ҳеч қачон қутула олмаймиз.

— Шу муносабат билан сиз Иттифоқ шартномасини имзолаш имкониятларини қандай баҳолайсиз?

— Менинг фикрим шундай: агар марказда амалда шартномани энг аввал бошданоқ имзолашни истаганларида эди, бу шартнома имзоланган бўларди. Ахир, мамлакат раҳбарияти бир йилга етар-етмас муддат олдин янги Иттифоқ шартномасини имзолаш ғоясига салбий муносабатда бўлган эди-да. Ўша пайтда аввалги, 1922 йилда имзоланган шартнома турганда, биз учун янги шартноманинг нима кераги бор, эски шартнома ҳаммани қониқтиради, фақат уни янгилаш керак деб, неча марталаб таъкидланган эди.

— Кейин эса янги шартнома лойиҳаси пайдо бўлди. У маслаҳатлашувлар пайтида келишиб олиш жараёнидан ўтди. Ҳар ҳолда Ўзбекистонни ҳозирнинг ўзидаёқ Иттифоқ шартномасини имзолашга тайёр турган бир нечта республика қаторида тилга оладилар.

— Мен, ушбу маслаҳатлашувлар нима берди, умуман улар нима учун керак эди, деб савол бермоқчиман. Гап шундаки, марказда расмий жиҳатдан гапларимизга қулоқ солган бўлсалар-да, кейин ҳеч нима бўлмагандек шартноманинг ўзлари яратган вариантини тиқиштирдилар. Унда биз таклиф этган нарсаларнинг бирontаси ҳам ҳисобга олинмаган.

Бу тадбир карларнинг мулоқотини эслатади. «Келишиб олиш»нинг бундай жараёни чексиз-чегарасиз давом этиши мумкин.

Хуллас, мен, шартномани имзолашга тайёрмиз, деб айтиш учун ҳозирча асос йўқ, деб ҳисоблайман.

— Сиз ўз нутқларингиздан бирида марказда номаълумликни сақлаб қолишдан манфаатдор кишилар бор, деб айтдингиз. Хўш, улар кимлар эканлигини аниқлаш мумкинми?

— Энг аввало, бу кишилар унитар давлат қолдиқларини зўр бериб сақлаб қолишни истовчилардир. Улар бизларга ўзларининг Иттифоқ тўғрисидаги қарашларини зўр бериб тиқиштирмоқдалар.

Биздаги тартиб узоқ йиллар мобайнида алоҳида синфни — бошқарувчилар синфини шакллантирди. Бу синфнинг моддий оқимларни тартибга солиш, ресурсларни қайта тақсимлаш ҳуқуқи фақат улargагина тегишли эканлигига ишончи комилдир. Бундай шахслар қўлга киритган ҳокимиятларини ўз ихтиёрлари билан ҳеч қачон бериб қўймайдилар.

Мен шундай фикрдаман: агар биз ҳақиқатан ҳам бозор муносабатларига ўтишни истар эканмиз, маъмурий системанинг энг асосий воситаси ва таянчи бўлган Давлат режа қўмитасини тубдан ислоҳ қилишдан ташқари, айни пайтда кўпгина Иттифоқ тармоқ вазирликларини тугатишимиз лозим. Чунки бу вазирликларнинг фаолиятини амалда республикаларда ҳам такрорлашяпти. Биз шундай қилсак, ишонингки, ҳеч қандай фалокат юз бермайди.

— Бир пайтлар республика Молия вазирлигига, сўнгра эса Давлат режа қўмитасига раҳбарлик қилган кишининг бундай таклифи ишончли кўринади.

Ислом Абдуғаниевич, Иттифоқ шартномаси мавзуига қайтар эканмиз, яна бир нарсани сўрашни хоҳлардим: янги шартнома тайёрланаётганда айнан қайси таклифлар ҳисобга олинмаган?

— Ўзбекистон ўз ҳудудидаги барча табиий бойликларга ҳамда республикада ишлаб чиқариладиган маҳсулотларга эгалик қилиши керак. Бу асосий талабдир. Аммо гап бу талабларнинг қабул қилиниши ёки қабул қилинмаслигида ҳам эмас. Шу пайтгача Иттифоқ қандай бўлади-ю, унинг «муассислари» қанча бўлиши керак, деган масалада ҳам келишиб олингани йўқ. Ўзини иттифоқдош республика деб ҳисоблаётган ёки шундай бўлишни истовчилар кўпайиб боряпти. Мухториятларнинг бу интилишини Олий Кенгаш раҳбарияти фаоллик билан қўллаб-қувватламоқда. Эҳтимол, бу тўғридир. Аммо федерация субъектлари миқдори мунтазам суратда кенгайиб борадиган бўлса, у ҳолда бизда қачонлардир ўзаро келишиб олиш имконияти умуман бўладими, йўқми?

Айни пайтда ўтган съездда ва сессияда бизларни кўндириш учун кўп уринишди. Иттифоқ шартномаси ҳамма нарсани кўзда тутган, тезроқ уни имзоланглар, деб ҳоли-жонимизга қўйишмади. Боз устига биз, республикаларнинг раҳбарларига қарама-қарши қилиб Иттифоқ парламентини қўйишга ҳаракат қилишди. Эҳтимол, четдан қараганда бу сезилмаган бўлиши мумкин. Аммо мен шахсан буни яхшигина ҳис этдим. Ҳамма вақт, шартнома барча учун зарур, улар эса, яъни, бизлар уни ушлаб турган эмишмиз, қандайдир шартлар қўйиб имзоламаётган эмишмиз, деган тезис кўндаланг бўлаверди.

Масалан, «Союз» гуруҳи вакилларидан бири минбарга чиқиб олиб, ҳе йўқ, бе йўқ, мустақиллик ҳақидаги гап-сўзларни тўхтатинглар, деб, чўрт кесди. Гўёки, мустақиллик халқларнинг қонуний тарзда ифодаланган иродаси эмас, балки айрим саркорларнинг ўйлаб топган бўлмағур нарсаси эмиш.

Ўзларини синф ёки ижтимоий гуруҳлар билан биргамиз, биз, ишчилармиз... биз, ҳарбийлармиз... биз, ҳайдовчилармиз... дея айюҳаннос солган айрим депутатларнинг нутқларини эшитар эакансан, бизда сафсатабозлик нега бунчалик авж олиб боряпти, деб ўйлаб қоласан киши. Булар шунчаки сафсата эмас, балки ниҳоятда агрессив, ижтимоий жиҳатдан хавфлидир. Улар янги тўқнашувларга олиб боришдан бошқа ишга ярамайди.

— Боши берк кўчадан чиқиш йўли борми?

— Менинг фикримча, Шаталин дастурида, шубҳасиз, мантиқли қисм бор. У иқтисодий битимга келишдир. Биз бу ғояни тўла-тўкис қўллаб-қувватладик. Аммо ушбу дастурдаги «карахтлик терапияси»га қўшилмадик. Мен шунга аминманки, бундай «терапия» Ўрта Осиё шароитларига тўғри келмайди. Нисбатан яқиндагина иқтисодий битимларни имзолаш учун реал шароитлар бор эди. Бу шартномага ҳатто Болтиқбўйи республикалари ҳам қўшилиши мумкин эди. Эндиликда эса, айниқса, Болтиқбўйидаги сўнгги воқеалардан сўнг бу имкониятлар бой берилди.

— Сиз умуман олганда Литва ва Латвияда рўй берган воқеаларни қандай баҳолайсиз?

— Биз бу масалани ўзимизда, Олий Кенгашда муҳокама қилдик. Шахсан мен мустақиллик у ёки бу кишиларнинг ҳуқуқларини камситиш, «бегона» ёки «бошқа» халқларни қисиб чиқариш асосида қўлга киритиладиган бўлса, бундай мустақиллик тарафдори эмасман. Лекин, бир томондан— конституцион нормалар, инсон ҳуқуқлари бузиладиган бўлса, бошқа томондан — муросасизлик, тоқатсизлик юз берса, бундай мустақиллик тўғрисидаги қоидага ҳам қўшила олмайман. Айрим сиёсий ва жамоат ташкилотларининг тоқатсизлик қилиб марказни арзномалар ва қатъий талабларга кўмиб ташлашларини, айниқса, қўллаб-қувватламайман.

Агар жамиятдаги партия ёки жамоат ташкилоти армияга мурожаат қилиш, ўз манфаатларини ҳимоя этиш учун куч ишлатадиган бўлса, бундай жамиятнинг ҳолига вой. Бундай жамиятда адолатни қарор топтириб бўлмайди. Унда диктатурага йўл очилади. Биз ана шундай хатти-ҳаракатлар билан диктатурага йўл очиб берган бўламиз.

(Давоми 2-бетда).

— Ким қаерда ишлашидан қатъий назар ўз зиммасидаги масъулиятни тўла ҳис этган ҳолда ишга виждонан ёндашмоғи лозим, — дейди Санам Каримова.

Унинг бу сўзлари ўз фаолиятида исботини топган. Пахтакор районидаги Ульянов номли давлат хўжалиги фермасининг илғор сигирсоғари С. Каримова ўтган йили қарамоғидаги 30 бош соғин сигирнинг ҳар биридан режадаги 2.500 ўрнига 3000 килограммдан сероқаймоқ сут соғиб олган эди. У жорий йилда янада яхшироқ кўрсаткичларни қўлга киритиш ниятида астойдил меҳнат қилаётир.

У. ҚЎШВОҚОВ олган сурат

КОМИССИЯ МАЖЛИСИ

29 январь куни Москвада СССР референдуми марказий комиссиясининг биринчи мажлиси бўлди. Мажлисда Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолиш тўғрисидаги масала юзасидан СССР референдуми ўтказишни уюштириш ва таъминлаш билан боғлиқ бўлган тадбирлар ҳақида гаплашиб олинди. Бу референдум СССР Олий Кенгашининг қарорига биноан шу йилнинг 17 март куни ўтказилиши лозимлиги маълум. Референдумга тайёргарлик кўриш муддатлари чекланганлиги муносабати билан комиссиялар, участкаларни ташкил этишга, овоз берувчиларнинг рўйхатларини тузишга, фуқаролар хоҳиш-иродасини бемалол изҳор этиши учун шароит яратишга алоҳида эътибор бериш зарурлиги таъкидлаб ўтилди.

Мажлисда референдумга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш масалалари юзасидан марказий, республика, округ ва участка комиссияларига мактубларнинг матнлари, тайёргарлик тадбирларининг кун, ой, йил режаси, овоз бериш учун бюллетенларнинг нусхаси, бошқа ҳужжатларнинг шакллари тасдиқланди. Референдум ўтказиш учун комиссиялар харажатларининг сметаси ва бу ишларни пул билан таъминлаш тартиби ҳам тасдиқланди. Биринчи галдаги барча масалалар амалий равишда ҳал қилинди, бу эса референдум ўтказишга тайёргарликни авж олдириш имконини беради.

Комиссия мажлисида СССР Олий Кенгаши Миллатлар кенгашининг раиси Р. Н. Нишонов, СССР Олий Кенгаши Миллатлар кенгаши миллий масала ва миллатлараро муносабатлар комиссиясининг раиси Г. С. Тарazевич, оммавий ахборот воситаларининг вакиллари қатнашдилар.

(ТАСС).

НОБУДГАРЧИЛИККА ЙЎЛ ҚЎЙМАСЛИК УЧУН

Сирдарё вилоятидаги Мичурин номли давлат хўжалигида музхонани кенгайтиришга қарор қилинди. Унинг сиғими 1200 тоннагача кенгайтирилади. Ишлаб турган қувватлар тўхтатилмай музхона кенгайтирилмоқда.

Хўжалик Мирзачўлдаги мева, узум, қовун-тарвуз ва бошқа озиқ-овқат маҳсулотларини етиштирадиган энг йирик хўжаликлардан биридир. Маҳсулот етиштириш кўпайиши билан ҳосилни сақлаш муаммоси кескин тус олмоқда. Бунинг устига ҳозир музхона шахсий ёрдамчи хўжаликлар эгаларига ҳам хизмат қилмоқда, шунингдек шартнома асосида уларнинг маҳсулотларини сотиб бермоқда. Бундай хизмат хўжаликка ҳам, маҳсулот топширувчиларга ҳам фойдали, уларни ташвишдан қутқаради. Чунончи, давлат хўжалиги Монголияга ва Сибирь, Бошқирдистон ҳамда Украинанинг саноат марказларига жўнатган олма эвазига ишчилар учун картошка олди, музхонани кенгайтириш, консерва цехи қуриш учун зарур бинокорлик материаллари ва ускуналар келиб турибди. Бу корхоналар, шунингдек ҳозир ишлаб турган кичик вино заводи ёрдамида маҳсулотнинг нобуд бўлишини иложи борича камайтириш мумкин.

(ЎзТАГ).

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ЕШУНГОН ЭМИШ ҚАРО БУЛУТҚА МОҲИМ,
ГАРДУННИ СОВУРМОҒЛИҚ ЭРУР ДИЛХОҲИМ.
ҚИРМИШ ҚАРО ТУФРОҚҚА ҚУЕШДЕК МОҲИМ,
НЕВЧУН ҚАРО ҚИЛМАСУН ҚУЕШНИ ОҲИМ.

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг

ҚАРОРИ

АДАБИЁТ, САНЪАТ ВА АРХИТЕКТУРА СОҲАСИДА ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ МУКОФОТЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Адабиёт ва санъатни янада ривожлантириш, унинг ғоявий ва бадиий жиҳатдан юксак, кенг миқёсли асарлар яратишга ижодий куч-ғайратларни сафарбар этишдаги мавқеини ошириш мақсадида ҳамда жумҳуриятда ижроия ва идора ҳокимияти тузилишини такомиллаштиришга оид тадбирлар амалга оширилаётганлиги муносабати билан Вазирлар Маҳкамаси **қарор қилади:**

Ўзбекистон ССР Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Навоий номли ва Ҳамза номли давлат мукофотлари комитети Ўзбекистон ССР Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитетига айлантирилсин.

Адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Қодирий номли Ўзбекистон ССР давлат мукофоти таъсис этилсин. Ҳар бири 7 минг сўм бўлган учта мукофот миқдорида уч йилда бир марта Қодирий номли мукофотни бериш кўзда тутилсин.

Қуйидагилар:

а) адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари 1991 йилдан бошлаб Ўзбекистон ССР Президентининг Фармонларига мувофиқ берилади. Фармонлар Навоий, Қодирий ва Ҳамза таваллуд топган кунларда жумҳурият матбуотида эълон қилиниб, радио ва телевидение орқали эшиттирилади;

б) адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитетининг таркиби уч йил муддатга тасдиқланади;

в) Навоий, Қодирий ва Ҳамза номли Ўзбекистон ССР давлат мукофотларини бериш юзасидан Вазирлар Маҳкамасига тушган таклифларни ана шу мукофотлар тўғрисидаги Низомларга қатъиян мувофиқ равишда кўриб чиқиш ва тайёрлашга оид барча ишлар комитет зиммасига юклатилади;

г) комитет мукофотларни бериш тўғрисидаги таклифлар юзасидан қарорлар қабул қилади, уларни Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси муҳокамасига киритади;

д) адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитети Ўзбекистон ССР давлат мукофотларини бериш тўғрисидаги таклифлар юзасидан кўпчиликнинг яширин овоз бериши билан қарор қабул қилади, овоз беришда комитет аъзоларининг камида учдан икки қисми қатнашади;

е) комитет ҳузурида Навоий, Қодирий ва Ҳамза номли жамғарма бўлади. У Навоий, Қодирий ва Ҳамза, Ўзбекистон маданияти бошқа атоқли арбобларининг асарларини мамлакатда ва чет элларда тарғиб қилиш, ижодкор зиёлилар ва истеъдодли ёшлар фаолиятига бутун чоралар билан кўмаклашиш учун маблағ тўплашни ўз мақсади, деб билувчи юридик шахс ҳисобланади, деб белгилаб қўйилсин. Жамғармага тушадиган маблағлар ва моддий бойликларга давлат солиқлари ва бошқа солиқлар солинмайди.

Навоий ва Қодирий номли Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари тўғрисидаги Низомларда ушбу мукофотлар Ўзбекистоннинг ҳаёти, адабиёти, санъати ва архитектураси билан боғлиқ машҳур асарлар учун иттифоқдош жумҳуриятлар ва хорижий мамлакатларнинг маданият арбобларига ҳам берилиши мумкинлиги кўзда тутилсин.

Адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Навоий номли Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари тўғрисидаги;

адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Қодирий номли Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари тўғрисидаги;

адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ҳамза номли Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари тўғрисидаги;

Ўзбекистон ССР Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитети тўғрисидаги янги Низомлар тасдиқлансин.

Ўзбекистон ССР Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитетининг янги таркиби тасдиқлансин.

Адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитети Қодирий номли Ўзбекистон ССР давлат мукофоти лауреатининг кўкракка тақиладиган нишони ҳамда дипломининг баёни ва нусхасини ишлаб чиқиб, уни Вазирлар Маҳкамаси муҳокамасига тақдим этсин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. КАРИМОВ.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ ҲУЗУРИДАГИ АДАБИЕТ, САНЪАТ ВА АРХИТЕКТУРА СОҲАСИДА ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ МУКОФОТЛАРИ КОМИТЕТИДАН

Алишер Навоийнинг 550 йиллигини байрам қилиш тўғрисида Ўзбекистон ССР Президентининг Фармонига мувофиқ, меҳнаткашларнинг истакларини инобатга олиб, адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитети шуни хабар қиладики, 1991 йилги Навоий номли мукофотлар шу йилнинг сентябрь ойида ўтказиладиган буюк мутафаккир шоирнинг юбилей тантаналари олдидан берилади.

ҲАММАСИГА ЎЗИМИЗ ЭРИШМОҒИМИЗ ЗАРУР

(Боши 1-бетда).

— Ислом Абдуғаниевич, Ўрта Осиё республикалари, шу жумладан, Ўзбекистонни консерваторлар жумҳурияти деб атаётганликларини айтсам, сиз учун ҳеч қандай янгилик бўлмаслиги мумкин? Республика Олий Кенгашининг яқинда бўлиб ўтган сессиясида бозор муносабатларига ўтишнинг тасдиқланган дастури мана шундай баҳо учун асос беради. Бозорга босқичма-босқич ўтишни кўзда тутувчи мазкур дастурни туб ўзгаришлар ясовчи ҳужжат деб бўлмайди. Менинг билишимча, сизнинг ўзингиз бозорга ўтишни жадаллаштиришга қарши бир неча марта фикр билдиргансиз.

— Қизиқ, нима учун ҳозир ҳеч ким бизнинг «ўта илғор» бўлган пайтларни эсламайди? Албатта, биз ўз хоҳишимизга зид ўлароқ феодал тузумдан капитализмни четлаб ўтиб, биратўласи социализмга, яна нима денг, ривожланган социализмга ўтказилган эдик. Бизнинг мисолимизда бутун бошли тарихий босқичларни қандай қилиб тезликда ҳатлаб ўтиш мумкинлигини кўрсатиш учун учинчи дунё мамлакатларидан делегацияларни республикамизга бетўхтов олиб келишарди. Бироқ, тарихни алдаб бўлмайди. Каллага ақлли фикр келди, дарров жамият тараққиётида янги даража бошланди, деб эълон қилиш билан иш битмайди. Консерватизмдан халос бўлиш учун капитализмнинг «азоб-уқубатли» босқичини ўтиш керак. Капитализм эса ўзига хос бўлган барча нуқсонлари билан бирга иқтисодиётни қайта ўзгартиради, энг муҳими эса тафаккурни ўзгартиради.

«Сакраб ўтиш» ғояси эса (бу ғоя юзасидан неча ўнлаб диссертациялар ёқланган) республика учун оғир, ҳалокатли оқибатларга сабаб бўлди. Жумҳурият иқтисодиётида бир томонлама пахта яккаҳокимлиги қарор топди. Турмушнинг деярли барча соҳаларида бошқа хато ва нуқсонларни келтириб чиқарди.

Бироқ, бошқа томондан эса, ҳозирча хусусийлаштириш тўғрисида гап сотилаётганда, айнан бизда, «консерваторлар» жумҳуриятида дастлабки хусусий корхоналар пайдо бўлди. Биз дўконларни ва маиший хизмат кўрсатиш соҳасини хусусийлаштиришни бошлаб юбордик. Фақат ўтган йилнинг ўзида 170 минг гектар ерни оилаларга мерос қолдириш ҳуқуқи билан ижарага бердик. Биз бу рақамни ярим миллион гектаргача етказмоқчимиз. Сўнгги пайтларгача ерларнинг бор-йўғи 4,5 фоизида деҳқончилик қилган шахсий хўжаликлар республикадаги озиқ-овқат ресурсларининг 40 фоизигачасини берганлигини ҳисобга оладиган бўлсак, ерларнинг умумий салмоғида бундай участкалар ҳажми икки баравардан зиёд ошганда озиқ-овқат маҳсулотлари яна қанчага кўпайишини тасаввур қилинг.

Умуман фақат хусусий мулк эгасигина ёки шундай мулкка эга бўлиш учун барча имконияти бор одамгина меҳнатни сева олади. Ҳеч нима — на хусусий уй, на ўзига муносиб даромад керак бўлмаган одам эса ижтимоий жиҳатдан хийла хавфли бўлади. Бунга иммоним комил.

Биз ўтган йил апрелдан бошлаб давлат-кооператив корхонаси мақомига эга 170 та район маиший комбинатлари ташкил этдик. Уларга бемалол эркин ҳаракат қилишлари учун шароит яратилди. Бу комбинатлар амалда барча ишларни бажарадилар. Улар маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш ҳажмларини кўпайтириш, халқ ҳунармандчилигини ривожлантириш билан бирга айни пайтда биз учун ниҳоятда муҳим бўлган иш билан таъминлаш муаммосини ҳам ҳал этади.

— Ҳар ҳолда иқтисодиётни тубдан эмас, балки аста-секинлик билан ислоҳ қилиш негизида чуқур иллат бор. Аввал битта-яримтага, кейин бошқаларга, сўнгра эса учинчиларга бозор эркинлигини берар экансиз, сиз бозорга ўтаётган жамиятнинг ўша қисмини камситган бўласиз. Бундай камситиш эса ижтимоий тиғизликнинг деярли кафолатланган манбаидир.

— Назарий жиҳатдан мен сиз билан ҳамфикрман. Барча нархларни ёки кўпгина нархларни биратўласи ошириш яхши бўлиши тўғрисидаги фикрга ҳам қўшилишим мумкин. Кейинчалик бу нархлар бозор рақобати таъсирида туша бошлайди. Бироқ назарий асослар нақадар тўғри бўлмасин, бизнинг тузумимиз кўплаб боқимандаларни тарбиялаб етиштирганлигини унутмаслик керак. Бу боқимандалар турли кафолатлар ва қонунлар йўл қўйиб берилиши туфайли юзага келган, эндиликда умуман яхши ҳаёт учун бозор курашида қатнашишни истамайдилар. Улар кескин ўзгаришларга тайёр эмаслар, аксинча, ўзгаришларга етарли даражада самарали қаршилик кўрсатадилар, деб ўйлайман.

Бундан ташқари бозорга ўтиш йўлларини танлаганда ўзимизга хос хусусиятларни ҳам ҳисобга олмаслик мумкин эмас эди. Мен ўз иш жойимда ҳар бир кунни иқтисодиётдан ёки сиёсатдан эмас, балки республика Ички ишлар вазирлиги маълумотларидан бошлайман. Энг аввало, уёқ-буёқда тўқнашувлар, муштлашувлар бўлган-бўлмаганлиги, одамлар жабр кўришганми-йўқми, энг муҳими можарода қайси миллатлар кишилари қатнашганлиги билан қизиқаман. Бу ерда осойишталикка осонликча эришиб бўлмайди. Жуда кичик бўлсин, агар шундай тушунча умуман ўринли бўлса, — озгина қон тўкилса ҳам бунинг оқибати катта бўлади. Агар одамларни ғазаб ва нафрат, ўч олиш иштиёқи қамраб олса, ҳар қандай режалар, ҳар қандай олижаноб ниятлар, барча ислоҳотлар сариқ чақага ҳам арзимайди. Ўрта Осиёда фақат барқарорлик шароитидагина олға қараб ҳаракат қилиш мумкин.

— Республика дуч келаётган кўпгина муаммоларни у ёки бу даражада Рашидов номи билан боғлашади. Бошқа томондан эса, айтишларича, Ўзбекистонда раҳбарлик қилиб турган пайтидаги унинг роли қайта кўриб чиқилмоқда, унинг обрў-эътиборини тиклашга интилмоқдалар.

— Рашидовга нисбатан муносабат Ўзбекистон Компартияси XXII съездида, республика Олий Кенгашининг учинчи сессиясида белгилаб берилган. Мен бу баҳоларга қўшиламан. Бу баҳоларнинг моҳияти шундан иборатки, Рашидов шахсиятини у яшаган ва ишлаган даврдан айрича ҳолда кўриб чиқиш мумкин эмас.

Мен шуни айтишим керакки, бизга зарба бўлиб тушган энг оғир танглик иқтисодий эмас, балки маънавий танглиқдир. Асрлар мобайнида қарор топган ахлоқий-маънавий қадриятларни ғоявий қарашларга қурбон қилиш оқибатларини бартараф этиш иқтисодиётни тартибга келтиришдан кўра анча машаққатли бўлади. Ахир, яқиндагина эмасмиди, коммунист, айниқса, агар у юқорироқ лавозимда бўлса, ўз яқин кишилари билан охирги марта видолашиш учун қабристонга ҳам боролмасди. Дафн маросимида иштирок этиш энг катта айб саналиб, бу кишини партиядан ўчириб, ишдан бўшатишарди. Виждон азобидан сал бўлсада қутилиш учун, айни пайтда йиллар бўйи меҳнат қилиб эришган имтиёзларидан маҳрум бўлмаслик учун одамлар қариндош-уруғлари, ҳатто ота-оналари вафот этганда касалхонага ётиб олишар ёки «шошилинч» командировкага кетиб қолишар эди. Ана шундан кейин ҳам биз, одамлар ҳеч нимага ишонмай қўйишган, уларда ҳеч қандай муқаддас нарса йўқ, деб айтишга қандай тилимиз борар эди?

Бинобарин, динга нисбатан иккиюзламачилик энг хунук шакллар тусини олди. Республиканинг қўшни Афғонистон телекўрсатувларини томоша қилиш имкониятига эга бўлган бир ярим миллион аҳолиси у ерда Совет Армияси масжидлар қураётганини ёки қайта тиклаётганини ўз кўзлари билан кўриб туришди. Бу пайтда эса бизда масжидлар бузиб ташланди. Бу 1988 йилгача давом этди.

— Мен сизнинг фикрингизга қўшиламан. Лекин бунинг Рашидов муаммосига қандай алоқаси бор?

— Жудаям бевосита алоқаси бор. Пахта билан боғлиқ 24 мингта жиноий иш қўзғатилганда, ҳақиқий жиноятчилар билан бирга уларнинг қурбонлари ҳам бараварига қамоққа олинди. Бизнинг раҳбарларимиз эса Москвага пахта плани бажарилиши қандай бораётганлиги тўғрисида ҳисоб бергандай шунча минг киши ҳибсга олинди, шунча-шунчаси партиядан ўчирилди, мазмунида мунтазам равишда ахборот бериб турдилар.

— Шундай бўлсада, жазоланганларнинг ҳаммаси ҳам ноҳақ қамалмаган-ку?

— Тўғри. Бироқ бу нарса айбсиз кишиларни таъқиб этишни оқлай олмайди. Айбсиз таъқиб этилганлар эса юзлаб ва минглаб кишилардир. Биз фақат кейинги пайтнинг ўзида айбсиз ҳукм қилинганларга, ҳозир эса қамоқдан озод этилганларга, оқланганларга бир ярим миллион сўм пул товон тўлашга мажбур бўлдик.

— Нима десак дейлик-ку, турғунлик ёки ўзгача йилларда рўй берган воқеа-ҳодисаларни кечириш ёки унутиш — босиб ўтилган йўлни қайтариш имконияти учун замин тайёрлаш бўлади.

— Тўғри, лекин нима учундир Брежнев тўдасидан айнан Рашидовни бошқаларга қараганда кўпроқ эсга олмоқдалар. Унинг кўзга кўринган бошқа сафдошлари ҳозир ё жамоатчилик диққат-эътиборидан четда бемалол яшамоқдалар ёки ҳатто фаол сиёсий ҳаётга қайтдилар. Биздагилар бундай «номутаносиблик»да адолатсизликни кўрмоқдалар.

— Агар саволим сизга қўполроқ туюлса, мени кечиринг. Бироқ баъзи мухолифларингиз Рашидовга нисбатан сиздаги маълум вазминликни ўз қўлингизда жуда кўплаб раҳбарлик лавозимларини жамлаганлигингиз билан боғламоқдалар. Сиз ҳам Президент, ҳам республика маҳкамасининг бошлиғи, ҳам Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг биринчи котибисиз.

— Менинг фикримча, ўтиш даври ҳамда мамлакатда ва республикамизнинг ўзида қарор топган хавфли вазият шундай қилишни тақозо этди. Унинг энг асосий сабаби шундадир.

Мен шу маънода Иттифоқ даражасида бошқарув структурасини қайта ташкил этишни қўллаб-қувватлайман. Шундай қилинса, у юзага келган вазиятга энг кўп даражада жавоб берган бўлади.

— Сиз шу туркумдаги барча чора-тадбирларни маъқуллайсизми?

— Ҳаммасини эмас. Масалан, СССР Президенти ҳузуридаги Назорат палатаси, унинг жойлардаги мухтор вакиллари вазифаларини тўла-тўкис тушуниб етганим йўқ. Бу нима, улар «оқ пошшо» ёки генерал-губернатор вакилларига ўхшайдиган кишиларми?

Шунга ишонаманки, биз кучли федерацияда яшашимиз мумкин ва яшаймиз ҳам. Янгиланган негиздаги бу бирлашма тезроқ ва ҳеч кимга оғир тушмаган шаклда вужудга келиши учун бир-бирига ҳурмат билан муносабатда бўладиган шериклик муносабатлари зарур. Бундай муносабат ҳам ёнламасига, ҳам бўйига бўлиши керак.

Суҳбатни «Известия» махсус мухбири М. БЕРГЕР олиб борди.

(«Известия», 1991 йил 29 январь).

Бир қарорнинг икки таҳлили

МЕРОСДАН БАҲРАМАНДЛИК ЙЎЛЛАНМАСИ

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ижтимоий ривожланиш, фан ва маданият мажмуасининг 1990 йил 13 декабрдаги мажлисида «Жумҳурият умумтаълим мактабларини Ўзбекистон халқлари тарихи, ўзбек тили ва адабиёти фанлари бўйича дарсликлар билан таъминлашни такомиллаштириш ҳақида»ги масала муҳокама қилинди. Бу вазифаларни амалга оширишга киришдик.

Ўзбекистон ССРнинг «Давлат тили ҳақида»ги Қонунини амалга ошириш ва жумҳурият Олий Кенгаши биринчи сессиясининг қарорларини бажариш юзасидан биринчи курсларда «Ўзбекистон халқлари тарихи»ни 30 соатлик дарс ҳажмида ўқитиш жорий этилди.

Бу энг аввало техника, қишлоқ хўжалиги, тиббиёт олий ўқув юртларига, шунингдек дорилфунунларнинг табиий (математика, физика, химия, биология ва ҳоказо) фанлар бўйича ихтисослашаётган талабаларига тегишлидир. Бундан ташқари вазирлик қатор махсус курслар мажбурий фан сифатида киритилишини тавсия этди. Булар: сиёсий тарих курсида «Ўзбекистон сиёсий тарихи» (30 соатдан кам бўлмаган ҳажмда), фалсафа курсида «Ўрта Осиё мутафаккирларининг фалсафий мероси» (16 соатдан кам бўлмаган ҳажмда), иқтисод назарияси курсида «Бозор иқтисодиёти асослари ва унинг Ўзбекистон халқ хўжалиги механизмидаги хусусиятлари» (24 соатдан кам бўлмаган ҳажмда), ижтимоий-сиёсий муносабатлар назарияси курсида «Миллатлараро муносабатлар ва байналмилалчилик дунёқарашининг шаклланиши» (32 соатдан кам бўлмаган ҳажмда) каби махсус курслардир. Шунингдек, маданиятшунослик курсига оид фанларда қуйидаги бўлимларни: жаҳон ва ватан маданияти тарихи ҳамда назарияси фанида Ўзбекистон маданияти тарихи бўлими (40 соатдан кам бўлмаган ҳажмда), этикада — Ўзбекистон халқларининг ахлоқий-этик анъаналари бўлими (20 соатдан кам бўлмаган ҳажмда), эстетикада — Ўзбекистон халқларининг эстетик анъаналари бўлими (16 соатдан кам бўлмаган ҳажмда), дин тарихи ва атеизм курсида — «Ислом тарихи ва мусулмон ҳур фикрлиги» бўлимини (ажратилган вақтнинг 80 фоизи ҳажмида) назарда тутиш тавсия этилади. Махсус курслар, лекциялар ва семинар машғулотлари нисбати кафедралар томонидан белгиланади, дастурларни ҳам шулар ишлаб чиқишади ва ижтимоий таълим бўйича кенгашда тасдиқланади. Махсус курслар дастурларини яратишда мутахассислар тайёрлаш йўналишини, кафедраларнинг ижодий имкониятларини ҳисобга олиш зарур. Шундай қилиб, жумҳуриятимизнинг ҳудудий хусусиятларини эътиборга олишга 240 соатдан ортиқроқ дарс вақти ажратилади.

Талабалар учун ўқув соатларининг белгиланган нормалари ошиб кетмаслиги, асосий мутахассислик бўйича тайёргарлик сифатига салбий таъсир этмаслик мақсадида мазкур курсларнинг барчаси мутахассислик учун ажратилган дарс соатлари ҳисобига эмас, балки ижтимоий-сиёсий фанлар (сиёсий тарих, илмий социализм ва бошқалар) ҳисобига киритилади.

Ижтимоий мутахассисликлар талабалари учун Ўзбекистон халқлари тарихи ва маданияти билан боғлиқ масалаларни ўрганиш учун ажратилган дарс соатлари ҳажми анчагина кўпдир. Тарих бўйича ихтисослашаётганлар учун бу масалаларни ўрганишга ўқув режалари бўйича 700 соатдан ортиқ дарс ҳажми белгиланади. Ўзбек тилини ўқитишга 240 соат ажратилади.

Тошкент давлат университети, Тошкент политехника, машинасозлик, болалар тиббиёти, шифокорлиги институти, Тошкент Давлат чет тиллари, педагогика, қишлоқ хўжалиги, санъатшунослик институтларида ўзбек тили кафедралари очилди. Самарқанд қишлоқ хўжалиги, Тошкент фармацевтика институтлари кафедраларида ўзбек тили шўъбалари очилди. Академик гуруҳларнинг тил гуруҳларига бўлиниши муносабати билан ўзбек тили кафедралари ўқитувчиларининг йиллик дарс соатлари ҳажми, мазкур фан бўйича штатлар, шунингдек соатбай ҳақ тўлаш фонди ортади.

Қатор олий ва ўрта махсус ўқув юртлари (Андижон тиллар давлат педагогика, Тошкент автомобиль-йўллар институтлари, Қўқон политехника техникуми) ва бошқаларда кундузги бўлимнинг миллий гуруҳлари талабалари ҳамда ўқувчилари факультатив асосда араб графикасига асосланган эски ўзбек ёзувини 20 соатдан 34 соатгача ўрганмоқдалар.

Ўзбекистон ССР Олий ва Ўрта махсус таълим вазирлигининг 1989 йил 26 октябрдаги 226-сонли буйруғига асосан барча ўқув юртларида Ўзбекистон ССРнинг «Давлат тили ҳақидаги қонун» олти соатлик дастур асосида ўрганилмоқда.

Ш. АЛИМОВ,
Ўзбекистон жумҳурияти Олий ва ўрта махсус таълим вазири.

ТАРИХНИ САДАҚА ҚИЛИБ БЎЛАДИМИ?

Ҳар қандай янгиликни ҳамма ҳам бирданига тўғри англаб, унга сиёсий ҳушёрлик ва теран ақл билан баҳо бера вермайди.

Ривоятким, қадимий Шарқда кўзи ожиз бир савдогар аллома бўлган экан. Кунлардан бир кун бахил қўшниси: «Менинг икки кўзим очиқ бўлгани ҳолда ҳаёт сўқмоқларида кўп адашаман. Сиз сўқир бўлсангиз-да, жаҳон кезасиз. Бунинг сири нимада?» — деб сўрабди камситиб. Аллома ичи қора қўшнисининг нима демоқчи эканлигини ақл-фаросат билан англаб, ётиғи билан жавоб қилибди: «Ҳар кимда ҳам битта айб, тақсир. Бенуқсон — парвардигор. Мени эгамнинг ўзи шундоқ яратган. Сўқир йўл танламайди. Худо биздай бандаларга андаккина фаросат, ақл ва тафаккур насиб этган. Шул боис, йўлимиздан, иншооллоҳ, ҳеч қачон адашмагаймиз. Сиз каби «улуғлар» эса кўзингиз очиқ, аммо ақл, фаросат ва тафаккур бобида сўқирсизлар, фарқимиз шунда, холос».

Ушбу ривоятни келтиришдан мақсад нима? Мен 1990 йил 10 декабрда Ўзбекистон ССР Олий ва ўрта махсус таълим вазири ўринбосари Н. Науменко имзоси билан Тошкент халқ хўжалиги институти ректори номига ёзилган йўлланма хатни ўқиб ҳанг-манг бўлиб қолдим. Юзаки қараганда у жумҳуриятга, халқимизга меҳрибонлик, жонкуярлик ва самимият билан хизмат қилиш, Ўзбекистон тарихию маданиятини ўқитишни яхшилаш, ўзбек тилини ўрганишни такомиллаштиришга қаратилгандек туюлади. Аммо... Келинг, бу ёғи муштарийнинг ўзига ҳавола.

Хат СССР Халқ таълими давлат қўмитасининг 1990 йил 20 октябрдаги 5/5-сонли «Мамлакат олий ва ўрта махсус ўқув юртлари талабаларини инсонпарварлик ва социал-сиёсий фанлар бўйича тайёрлаш» ҳамда Ўзбекистон ССРнинг «Давлат тили тўғрисида»ги қонунига асосан амалга оширилиши лозим бўлган амалий тадбирлар тўғрисида»дир. Хатда барча олий ўқув юртларида 30 соатлик дастур асосида «Ўзбекистон тарихи»ни ўқитиш тавсия этилади. Бироқ «Сиёсий тарих» фанига 170 соат, «Сиёсий иқтисод»га 300 соат, «Социализм назарияси»га 80 соат ва ҳоказо ажратилган. Бундан ташқари «Сиёсий тарих» фанига қўшимча қилиб «Ўзбекистоннинг сиёсий тарихи», фалсафа фанига «Ўзбекистон алломаларининг фалсафий мерослари» каби махсус курслар ўтиш тавсия этилади.

Сўнгра институтларда «Маданиятшунослик» деган фанлар гуруҳини ўқитганда «Жаҳон ва Ватан маданияти тарихи»га «Ўзбекистон маданияти тарихи»ни, этика фанига «Ўзбекистон халқларининг ахлоқий-этик анъаналари»ни, эстетикага «Ўзбекистон халқларининг эстетик анъаналари»ни бўлимлар сифатида киритиш тавсия этиладики, бу мантиққа мутлақо тўғри келмайдиган ноилмий ёндашишдир.

Биринчидан, ўз тарихи ва маданиятини фан сифатида фарзандларига ўргатмаётган, ўқитмаётган давлат дунёда борми? — Йўқ, бўлмаган, бўлмайди ҳам! Фақат биз Совет ҳокимияти йилларида ўз тарихимиздан жудо бўлдик. Уни мактабларда, ўрта махсус ўқув юртларида ва олий таълим даргоҳларида фан сифатида ёшларга ўргатмадик. Маданиятимиз, она тилимизни унутиш даражасига бориб қолдик. Миллий тарбиямизга дарз кетди, ўзлигимизни унутдик, миллий ҳис-туйғу йўқолди, ахлоқий бузуқчилик кучайди. Ўз тарихини билмаслик — бу саводсизлик. Дунёни сув босса, саводсиз одамнинг тўпиғидан келмайди. Биз она-Ватанимиз тарихини, маданиятини билмаслик оқибатида мана шу аҳволга тушиб қолдик. Христиан илоҳиётчиси А. Августин: «Ғафлатда ётган халқни уйғотмоқлик учун унинг тарихини уйғот!» — деб бекорга айтмаган-да. Лоқайдлик, боқибеғамлик, сиёсий манқуртлик ва ношудликнинг асосий ўзаги ўтмишимизни билмаслигимиздандир.

Эндигина ўзлигимиз тетапоя бўлиб, кўзимиз очила бошлади. Олий ўқув даргоҳларида баъзи жонкуяр ректорлар ҳаракати туфайли «Ўзбекистон тарихи ва маданияти» фанини ўқитадиган бўлдик. Бу ташаббусни Тошкент халқ хўжалиги институти 54 соатлик дастур билан бошлаб берди. Политехника институтида бу фан учун 80 соат ажратилди. «Ўзбекистон тарихи ва маданияти» кафедралари ташкил этила бошланди. Ўзбекистон ССР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги катта ватанпарварлик аҳамиятига эга бўлган бу хайрли ҳаракатни қўллаб-қувватлаш, унга жумҳурият нуқтаи назаридан қараб сиёсий баҳо бериш, «Ўзбекистон тарихи ва маданияти» фанини жонкуярлик билан ўргатиш, ташвиқот-тарғибот қилиш бўйича давлат дастурини ишлаб чиқиб амалга ошириш ўрнига «Ўзбекистон халқлари тарихи» учун 30 соатлик дарс ажратди. Уч минг йилликдан ортиқ бой ўтмишга эга бўлган она-Ватанимиз тарихига ўттиз соат бериш ўтакетган мантиқсизликдир. Қолаверса, бу ўзбек халқининг миллий ҳақ-ҳуқуқини менсимаслик, куртак отиб келаётган ғунчани эзиб ташлаш, ўз фаолиятини эндигина бошлаган «Ўзбекистон тарихи ва маданияти» кафедраларини, кейинчалик эса бу фаннинг ўзини ҳам йўқотиб юбориши аниқ. Чунки маъруза учун 30 соат берилган тақдирда (амалий семинар машғулотлари, тарихий музейлар, қадамжоларга уюштириладиган саёҳатларни ҳисобга олмаганда ҳам) диёримиз тарихининг ҳар бир асрига бир соатдан тўғри келади.

Ҳеч бўлмаса, атрофга назар ташлайлик: ўзини унутмаган баъзи бир юртлардан ўрганайлик. Озарбайжонда ҳали қайта қуриш бошлангунга қадар ўлка тарихини мактабларда 148 соатлик дастур бўйича ўқитилган, бизда эса 12 соат ажратилган ва бу ҳам факультатив ҳисобланган. Озар юртидаги олий таълим даргоҳларида сиртқи бўлимларда 106, кечкида 110, кундузгида 120 соатлик дастур бўйича озар тарихи ўқитилган. 1989 йилда Озарбайжон ҳукумати 1990—2000 йилларга мўлжалланган «Озарбайжон тарихи ва маданияти»ни ўрганиш, ўқитиш, ташвиқот-тарғибот қилиш» дастурини ишлаб чиқди ва уни жумҳурият Олий Кенгаши тасдиқлади.

Иккинчидан, Ўзбекистон тарихи бу — ўлканинг иқтисодий-хўжалик, маъмурий-сиёсий, ижтимоий-маданий тараққиётининг мужассам йиғиндиси, бир бутунлиги эмасми?

Вазирлик эса «Ўзбекистоннинг сиёсий тарихи»ни сиёсий тарих кафедрасига махсус курс, Ўзбекистоннинг маданий тарихини жаҳон ва Ватан маданияти тарихига алоҳида бўлим сифатида режалаштирибди. Бу ўринда Ўзбекистон тарихи фанидан нимани ўрганиш керак, деган қонуний савол туғилади?

«Ўзбекистон тарихи ва маданияти» фани жумҳуриятда ўзининг муқаддас ва қонуний ўрнини эгаллаши, уни ўрганиш учун ажратиладиган ўқув соатлари камида 140—170 соатгача оширилиши, ўқув режаларига мажбурий ва асосий фан сифатида киритилиши мақсадга мувофиқдир. Ўзбекистонда яшовчи ҳар бир миллат вакили унинг тарихи ва маданиятини ўрганиши ҳамда билиши керак. Шу мақсадда барча ўрта махсус ва олий ўқув юртларида бу фандан кириш имтиҳонлари топширишни жорий қилиш, битирувчилар учун эса бу давлат имтиҳонларини белгилаш, ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялашнинг тенгсиз воситаси бўлиб хизмат қилади, деб қатъий ишонамиз. Ва сўнгги ҳамда энг асосий истагимиз: жумҳурият ҳукумати «Ўзбекистон тарихи ва маданияти» фанини ўрганиш, ўқитиш, ташвиқот-тарғибот қилиш бўйича «1991—2000 йилларга мўлжалланган давлат дастури»ни ишлаб чиқса, уни амалга оширишга киришса, нур устига аъло нур бўлур эди. Дастурни ишлаб чиқиш комиссияси таркибига жумҳуриятнинг Халқ таълими, Олий ва ўрта махсус таълим, Маданият вазирликлари, Ўзбекистон Фанлар академияси, мактаблар, техникумлар, олий ўқув юртларининг «Ўзбекистон тарихи ва маданияти» фани билан бевосита шуғулланувчи вакиллари киритилиши зарур. Тадбирлар ҳаёт қонунияти талаби, Ўзбекистоннинг чин маънодаги мустақиллигидан келиб чиқадиган талабдир.

Ш. КАРИМОВ,
Тошкент халқ хўжалиги институти Ўзбекистон тарихи ва маданияти кафедрасининг мудири, доцент.

МУҲАРРИРИЯТДАН:

Мутахассислар билан мутасаддилар орасидаги баҳслар турли доираларда, турлича усулларда давом этмоқда. Мақбул ечимни топиш йўллари изланмоқда. Жумладан, куни кеча Ўзбекистон ССР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигида бўлиб ўтган мунозара якуни сифатида жумҳурият олий ўқув юртларининг ректорлари номига янги кўрсатма юборилди. Унда ватан тарихи аввал ўқув дастурига киритилмаган ихтисосликлар бўйича бу йил белгиланган 30 соат, кейинги икки-уч йил оралиғида 70 соатга; иқтисод, ижтимоий ва маданият мутахассисликлари ўқув режаларида 140 соатга етказилиши кўзда тутилган. Олийгоҳларнинг илмий кенгашларига эса шу йилнинг 1 июнигача «Ўзбекистон тарихи» фанидан талабалар билим даражасини синашнинг имтиҳон, синов каби шаклларидан бирини белгилаш топширилди. Изланиш, қидириш давом этмоқда...

Бироқ тарих — ҳаммамизнинг тарихимиз. Ўрганувчи ҳам, ўргатилувчи ҳам халқнинг ўзи! Демак, ўзингиз нима дейсиз, азиз муштарий!

Тошкентдаги 1-пойабзал ишлаб чиқариш бирлашмаси жамоаси ўтган йили 54 миллион 831 минг сўмлик 6 миллион 334 минг жуфт оёқ кийими тайёрлаб, давлат буюртмасини ошириб бажарди. Янги технологиялар жорий этилгани, цехларнинг қуввати оширилгани, тартиб-интизом мустаҳкамлангани, муҳими — инсон омилига эътибор кучайтирилгани ана шу муваффақиятни таъминлади. Натижада корхона 7 миллион 160 минг сўм фойда олди.

Меҳнат аҳлининг бу йилги нияти янада баланд. Улар маҳсулот сифатини яхшилаш, турини кўпайтириш йўлида астойдил изланмоқдалар. Яқинда Украина кўн-пойабзал саноати илмий-тадқиқот институти билан ҳамкорликда эркаклар оёқ кийимининг янги модели ўзлаштирилди. Бундан ташқари харидорларга манзур бўлган «Н» ва «Д» индексли пойабзалларни ишлаб чиқариш ҳажми кўпайтирилади

СУРАТЛАРДА: 1. Тикув цехида иш қизғин. 2. Илғор уста Анбар Зиёматов. 3. Дидингизга ёққанини танлаб олинг.

Ҳ. СОЛИҲ олган суратлар.

Икки карра икки—тўрт

СОЛИҚ

Тақчил моллар рўйхатини санаш ҳеч кимни ҳайратга солмай қўйди! Бироқ даҳшатли икки танқислик тўғрисида тўхталмасдан илож йўқ: у ҳам бўлса — ғоя ва жасорат тақчиллиги.

Ғоясиз жамият — ҳассасиз кўр. Бир қадам олға босолмайди. Жасоратсизлик эса боримиздан айираётир.

Ана шу икки танқислик Ўзбекистонни занжирлаб олган. Қўйиб юбормаяпти. Ботқоқликдан олиб чиқишга халақит бераётир. Бунга мисоллар кўп. Мана биттаси: солиқлар тўғрисидаги қонун. У ишга тушиш учун енг шимариб, бел боғлаб турибди. Фақат депутатлардан фатво ололса бас. Олади ҳам, бунга шак-шубҳа йўқ.

Сўнг нима бўлади? Аҳвол яхшиланадими ёки...

Биринчидан, Ўзбекистоннинг янги солиқ тузукларида маҳаллий шароитлар мутлақо ҳисобга олинмаган. СССР солиқлар қонунидан моддама-модда кўчирилган.

Ўзбекистон Россия эмас. Табиий бойликлари(ер, сув ва бошқалар), миллий, ижтимоий-иқтисодий, демографик аҳвол ва шароит тубдан фарқ қилади. Масалан, Ўзбекистонда ер, сув масаласи чатоқ. Россияда аксинча. Битта ўзбек тўрт кишини боқиши керак. Оилада ўртача 5—7 киши. Икки россиялик бирини боқади. Улар оиласига 2—3 киши тўғри келади. Бундан ташқари, аҳоли жон бошига даромад икки ҳисса фарқ қилади. Россия фойдасига. Миллий хусусиятлар, урф-одатлар ораси ҳам тоғ билан тошдай. Ва бошқа фарқлар талайгина.

Хуллас, Ўзбекистонга юқоридагиларни назоратда тутган солиқ тузуклари зарур. Мавжуд жараёнларни ҳисобга олган қонунгина унча-мунча яшаши ва ижобий натижа бериши мумкин. Акс ҳолда у тараққиётни кишанлаб қўяди.

Муаллифлар «СССР ва Ўзбекистон солиқ тузукларида фарқ бор», деб бизни ишонтирмоқчи бўлишди. Албатта бор. Фақат ташқи кўринишда. Моҳиятан айнан Москвада ишланган қонуннинг ўзи — қуйиб қўйгандек.

Қуруқ гапдан исбот яхши. Қонунларнинг ҳар моддаси устида тўхталиб ўтиш шарт эмас. Тўқсон саккиз фоизи айнан такрорланади. Оз бўлса-да фарқ қиладиган битта моддани таҳлил қилайлик. Қуйидаги икки жадвалга қаранг: Москва ва Ўзбекистон вариантлари.

МОСКВА ВАРИАНТИ

Ойлик даромад	Солиқ миқдори	Ойлик даромад	Солиқ миқдори	Ойлик даромад	Солиқ миқдори
101 сўм	29 т.	135 сўм	10 сўм 20 т.	350 сўм	40 сўм 70 т.
105 сўм	1 сўм 45 т.	140 сўм	11 сўм 70 т.	400 сўм	47 сўм 20 т.
110 сўм	2 сўм 90 т.	45 сўм	13 сўм 20 т.	450 сўм	53 сўм 70 т.
115 сўм	4 сўм 35 т.	150 сўм	14 сўм 70 т.	500 сўм	60 сўм 20 т.
120 сўм	5 сўм 80 т.	200 сўм	21 сўм 20 т.	600 сўм	73 сўм 20 т.
125 сўм	7 сўм 25 т.	250 сўм	27 сўм 70 т.	700 сўм	86 сўм 20 т.
				800 сўм	101 сўм 20 т.
130 сўм	8 сўм 70 т.	300 сўм	34 сўм 20 т.	900 сўм	116 сўм 20 т.

ЎЗБЕКИСТОН ВАРИАНТИ

Йиллик даромад	Солиқ миқдори	Йиллик даромад	Солиқ миқдори	Йиллик даромад	Солиқ миқдори
1212 сўм	3 сўм 48 т.	1620 сўм	122 сўм 40 т.	4200 сўм	488 сўм 40 т.
1273 сўм	17 сўм 40 т.	1680 сўм	140 сўм 70 т.	4800 сўм	566 сўм 40 т.
1320 сўм	34 сўм 80 т.	1740 сўм	158 сўм 40 т.	5400 сўм	644 сўм 40 т.
1380 сўм	52 сўм 20 т.	1800 сўм	176 сўм 40 т.	6000 сўм	722 сўм 40 т.
1440 сўм	69 сўм 60 т.	2400 сўм	254 сўм 40 т.	7200 сўм	878 сўм 40 т.
1500 сўм	87 сўм	3000 сўм	332 сўм 40 т.	8400 сўм	1034 сўм 40 т.
1560 сўм	104 сўм 40 т.	3600 сўм	410 сўм 40 т.	9600 сўм	1214 сўм 40 т.
				10800 сўм	1394 сўм 40 т.

Ушбу жадваллар ҳар иккала қонуннинг 8-моддаси асосида қурилган. Ташқи кўринишида фарқ бор. Аслида бундай эмас. Москва варианти ойлик, Ўзбекистон варианти эса йиллик даромад солиғи асосида тузилган. Олинадиган солиқ миқдори бир хил. Биринчиси ўн икки ойга кўпайтирсак, Ўзбекистон ва, аксинча, ўн иккига бўлсак, Москва вариантидаги солиқ миқдори келиб чиқади.

Ҳисоблаш усуллари, формулалари атайлаб — кўзни чалғитиш учун бошқача қилинган. Натижа бир хил.

Эътироз бўлиши мумкин. Ўзбекистон варианти йиллик даромад 36 минг сўмдан ошган ҳажмга 31 фоиз, Москва варианти эса 60 фоиз солиқ солиниши белгиланган. Яъни икки карра фарқ бор. Ҳотамтойлик. Хулоса қилишга шошилманг.

31 рақамли фоиз — кўз бойлагич. Одатдаги ўйин рақами. Чунки 36 мингдан кўп даромад қиладиган кишилар Ўзбекистонда саноқли. Бунинг учун ойлик 3 минг. сўм бўлиши керак. Ҳозир жумҳурият бўйича ўртача маош 200 сўм. 98,2 фоиз ишчи-хизматчиларнинг ойлиги 400 сўмдан кам. Кейинги 20 йил орасида бу рақам атиги 1,7 баравар ошди.

Колхозчи ва совхоз ишчилари орасида уларнинг ўртача ойлик маоши 300 сўм бўлишига ишониш қийин. Сабаби, улар ишлаб чиқарадиган маҳсулот устидан давлат якка ҳокимлиги мустаҳкам ўрнатилган. Яқинда тузилган «Ўзлегпромсирьё» ва Ўзбекистон Ташқи савдо давлат қўмитаси — деҳқон маҳсулотининг харидори. Боз устига, ўз маҳсулотини шу икки маҳкамадан бошқасига сотишга деярли ҳақи ҳам йўқ. Баҳони ҳам шулар белгилайдилар. Деҳқон учун чет эл билан савдо-сотиқни ҳам шулар олиб борадилар. Демоқчимизки, деҳқоннинг даромади юз фоиз солиқ болтаси тагида қолади. Ишчи ва хизматчиники ҳам. Олиму ижодкорларники ҳам.

31 рақами мафкура учун зарур. Яъни «биз Москвага нисбатан инсофли, адолатли солиқ бадалини қўйдик» деган сохта гаплар қулоққа лағмон илиш учун керак, холос.

Иқтисодий ҳаётга таъсири йўқ. Унинг ўрнига 60 ёки 6 қўйиладими — аҳамиятсиз. 31 рақами депутатлар учун Молия вазирлиги томонидан берилган «пора». Шу йўл билан қонунни тасдиқлатиб оладилар. Асосийси шу.

Манзур бўлса, деҳқонларга бир маслаҳат. Айниқса ижарачи ва пудратчиларга. Матбуотда мақталиш, ойнаи жаҳонда кўриниш учун бутун оила қилган даромадни бир киши ҳисобига ёзманг. Чўнтак кемтик бўлиб қолади. Яхшиси, даромадни оила аъзоларига тақсимланг. Ойига ҳар кишига 100 сўмдан кам тушса, солиқ олинмайди.

Илгари колхозчилардан солиқ олинмасди. Энди олинади. Колхоз иш ҳақи фондидан 100 сўмдан ортиқ даромад учун бадал тўлайди.

Муаллифлар даромад ва иш ҳақи моҳиятини алмаштириб юборган. Ёки тушунмайдилар. Ёки атайлаб шундай иш тутганлар.

Даромад — одамлар иш фаолияти натижаси. Мол-мулкидан фойдаланиш асосида олинган бойлик. Ялпи маҳсулот қиймати ва харажат орасидаги фарқ.

Уни мол-мулки, шахсий корхонаси, дўкони, хуллас, «иши» бор кишигина олиши мумкин.

Солиқ одатда ана шундай олинади. Қадимда ҳам. Ва унинг номини даромад солиғи деб атайдилар.

Қабул қилинаётган қонунда бутунлай бошқача — кишанидан ўзга ҳеч вақоси йўқ пролетарнинг маошидан солиқ олиш мўлжалланган. Илгари ҳам, кассанинг ўзидан иш ҳақининг 13 фоизи олиб қолинарди. Янги қонунда ҳам шундай. Ўсиб борувчи солиқ бадаллари белгиланган. Муаллифлар уни даромад солиғи деб атаганлар. Аслида у даромаддан эмас, иш ҳақидан олинадиган солиқ. Чунки ишчи-хизматчилар, деҳқонлар моҳиятан ёлланиб ишлайдилар.. Ва эвазига даромад эмас, иш ҳақи оладилар, холос. Мардикор пулидан солиқ тўлашни тасаввур қилинг. Қандай аҳволга тушасиз?

Иш ҳақидан солиқ олиш инсофсизликдан бошқа нарса эмас. Кисавур қўлга тушса — жазоланади. Давлат куппакундузи миллионлаб, миллиардлаб пулни олиб қолса-да, ҳеч кимнинг иши йўқ. Руминиянинг собиқ президенти, диктатор деб номланган Н. Чаушеску ишчи-хизматчиларнинг маошидан солиқ олишни бекор қилганди.

Бизда-чи? Субутсиз шиорлар ортига бекинган ишёқмаслар учун солиқ тўлаймиз. Боз устига, янги қонун ишёқмаслардан солиқ олмайди. Уларга имтиёз берилган.

Шу ўринда яна бир янгиликни айтмасак, адолатдан бўлмас. Илгари ойига 80 сўмдан кам маош оладиганлар солиқдан озод эдилар. Энди у 100 сўмга кўтарилган. Лекин инфляция даражасини ҳисобга олсак, аслида 50 сўм ойликдан бошлаб солиқ тўлашга тўғри келади. Россияда эса 150 сўмдан кам маош оладиганлар солиқ тўламайдилар. Ўзбекистондагиларнинг иш ҳақи россияликларникининг 80 фоизига тўғри келиши ва болалари уч карра кўплигини ҳисобга олсак, жумҳурият Молия вазирлиги «хизмати»га қойил қолишдан ўзга чора йўқ.

Икккинчидан, янги солиқ қонуни эски мафкура: «Яшасин пролетар! Йўқолсин бойлар!» асосида қурилган. Яъни, биринчи галда давлат бойлиги, сўнг одамлар ҳаёти. 70 йил орасида давлатимиз ҳақиқатан ҳам бой мамлакатга айланди. Ишлаб чиқариш фондлари триллион билан ўлчанади. Қудратли мудофаага эга. Бироқ, одамлари — қашшоқ. Чунки ишлаб чиқариш, солиқ дастурхонга эмас, давлатнинг бойишига, одамларни қамбағалликда асрашга қаратилган. Бу қандай амалга оширилади?

Давлат бевосита ёки билвосита (нарх-навони кўтариш ҳисобига) солиқ тўплайди. Оз эмас. Ҳар биримиз (чақалоқ ва кексаларни қўшганда) ҳар йили 1.000 сўмдан ортиқроқ солиқ берамиз. У жами бўлиб 350—400 миллиард сўмга етиб боради. Бу пуллар ҳисобига соғлиқни сақлаш, институт, мактаб, боғча, уй-жой қурилади. Амалдорларга, врач ва ўқитувчиларга ойлик тўланади. Юқоридаги имтиёзлардан фойдаланиш учун яна пора, қанчадан- қанча ялиниш-ёлворишга мажбур бўламиз. Боз устига, улардан фойдаланишда деҳқон ва ишчи навбатнинг энг охирида қолади.

Солиқлар яна нималарга хизмат қилади? Аввало ҳайвонларга. Давлат битта бузоқни боқишга 2.400 сўм, бола тарбиялашга эса 240 сўм ажратади. Яъни, ҳайвонга ўн карра ортиқ. Устига-устак, боғча бепул деб мақтанамиз. Энди бу ҳам насия.

Ушбу сатрлар битганди. Чилонзорлик олий маълумотли врач телефон қилиб қолди.

— Икки болам боғчага қатнарди. Ҳар бири учун ойига 10—15 сўм тўлардик. Энди 160 сўм тўлашга мажбурмиз. Ойлигим 140 сўм. Нима қилиш керак? Кимдан ёрдам сўрайман?

Бу далилни аниқладик: рост экан. Врачнинг болалари қатнайдиган боғча сут ишлаб чиқариш бирлашмасиники бўлиб, давлат болалар учун ҳар йили юз минг сўм бериб турган. Янги йилдан уни узиб қўйган. Иложсиз қолган корхона ота-оналардан пул талаб қилган.

Лекин корхона амалдорлари бир нарсани бозор иқтисодиёти баҳонасида атайлаб ёддан чиқарганлар. Боғчага кетадиган пулдан солиқ тўланмайди. Шу сабабли болаларни боғчадан ҳайдамаса ҳам бўларди.

Солиқдан тушган пуллар қурол-ярoқ ишлаб чиқариш, давлатнинг мудофаа қудратини оширишга хизмат қилади. Бу ҳақдаги рақамлар эълон қилинди. Тўхталиб ўтирмаймиз.

Бироқ бир нарсани таъкидлашга тўғри келади: ҳозир биологик қурол ишлаб чиқариш авж олдирилган. Ҳарбий саноат лабораторияларида яратилган сунъий итнинг бўйи икки метр, тишлари халачўпдек. Сунъий ари чақса, филни ўлдиради. Сунъий каламуш кичикроқ экскаватордан кўпроқ тупроқ қазийди. Бу сунъий ҳайвонларнинг ҳар қайсиси бир неча юз минг сўм туради. Ёмон қўлга тушиб қолса, ўзимизга қарши ишлатилиши ҳам мумкин. Айни пайтда ўзбек оиласининг кунлик нафақаси 30 тийин, стипендияси эса 10 тийинга тўғри келади.

Аму билан Сирни ўзанидан адаштирган, Оролни қуритган, БАМни қурган пуллар ҳам хазинадан олинган. Амуни чўлга буриш нияти инқилобдан олдинроқ ҳам бўлган. Лекин хазинанинг ҳажми илгари бунга йўл қўймаган. Шўро ҳукумати тузган солиқ тузуги ва сиёсати бу ниятни амалга оширди. Натижа маълум.

Солиқ ойимтилла ва амалдорларнинг тўрт оёқли «тойчоқ»лари фароғати учун ишлатилади. Бюджетдан ҳар йили «тойчоқ»ларга 11 миллиард сўм сарфланади. Мактаб болалари учун эса 15 тийинлик бепул тушлик берилади.

Қисқаси, нима кўп — давлатнинг харажати кўп. Ҳаммасини санаб ўтиш қийин. Шарт ҳам эмас. Аммо бир нарса аниқ: давлатнинг сирли таёқчаси йўқки, «куф-суф» қилиб хазинани тўлдирса. Ҳаммасига балогардон — халқ.

Солиқ — қийин, мураккаб санъат. Одамларнинг бойлиги ёки қашшоқлиги унга тўғридан-тўғри боғлиқ. Шу боисдан ота-боболаримизнинг солиқ сиёсатидан бир-икки дарс олсак ёмон бўлмас.

Буюк соҳибқирон Амир Темур солиқ тўғрисида шундай ёзади: «Солиқ йиғишда халқни оғир аҳволга солишдан ёки ўлкани қашшоқликка тушириб қўйишдан эҳтиёт бўлиш зарур. Негаки, халқни хонавайрон қилиш давлат хазинасининг камбағаллашишига олиб келади, хазинанинг бақувватлиги ҳарбий кучларнинг тарқоқланишига, бу эса, ўз навбатида, ҳокимиятнинг кучсизланишига сабаб бўлади». («Фан ва турмуш», 1990 йил, 3-сон).

Энди СССРнинг ҳозирги аҳволи ҳақида мулоҳаза қилиб кўринг. У гадойга айланди. «Чириб бораётган» капиталистлар 6 миллиард сўм садақа беришмоқчи: Ғарбдан икки, Шарқдан (Саудия Арабистони, Қувайт, Бирлашган Араб Амирлиги) тўрт миллиард долларлик ёрдам олади. Биз эса уни бўлишолмай гарангмиз. Одил ҳакам йўқ.

Яна бир ибратли ҳикоят келтирмоқчимиз.

Подшоҳи олам Хорун ар-Рашид ҳар замонда вазири Жаъфар билан эл-улусининг ҳаётини билмоқ мақсадида шоҳ либосларини ечиб, оддий бир фуқаро тусини олиб, шаҳар кезарканлар. Шундай ҳуфёна кузатувларнинг бирида юриб-юриб чарчаган ҳамроҳлар бир эшикни тақиллатишибди. Ва хонадон соҳибидан бир пиёла сув сўрашибди. Уй эгаси ҳовлисида анор эккан экан, бир косада анор сувини олиб чиқибди.

Хорун ар-Рашид шарбатнинг ўта мазалилигини тан бериб сўрадилар:

— Бу нечта анорнинг суви?

Соҳибкор бир дона анорнинг суви эканлигини айтибди. Шу заҳотиёқ шоҳнинг кўнглига шу фикрлар келибди: «Бу одамнинг ҳовлисида бўлмаганда 400 туп анор бордир-ов. Ҳар тупда 20 донадан битса, ҳар бирининг катталиги шундай бўлса, эҳ, бу одамга каттароқ солиқ белгилаш керак-ов».

Шу фикрларни ҳаёлидан кечирар экан, Хорун ар-Рашид яна бир анорнинг сувини сиқиб олиб чиқишни буюрибди. Эндиги шарбат косанинг тагида эмиш. Шунда Жаъфар ҳайрон бўлиб сўрабди: «Нечун бу галги анорингиздан бу қадар кам шарбат чиқибдур? Бу ҳолнинг сабаби не?».

Шунда соҳибкор ўйланиб туриб: «Шоҳнинг дилидан инсоф кетгани учун ҳосилдан барака қочди», деб жавоб берган экан.

Қиссадан ҳисса: дилданки инсоф кетганда баракага шунча путур етар экан, ҳар қадамда инсоф кетганда барака ҳақида ҳатто гап бўлиши мумкин эмас.

Ўрта Осиё феодал хонликлари даврида ҳам солиқ ҳозиргидек инсофсиз бўлмаган. Даромаднинг ўндан бири солиқ сифатида олинган. Уни даҳяк деб атаганлар. Даҳяк форсча — «ўндан бир» деган маънони англатади.

Мол-дунёнинг қирқ бир қисми закот олинган. Энди-чи? Аксинча, ўндан тўққизини оладилар.

Айни вақти эмасми, молия вазирининг сессияда қилган маърузасидан бир парча келтирамиз:

«Кейинги беш йил давомида ҳар йили бюджет ҳажмларининг ўсиши ўртача 7 фоизни ташкил қилган бўлса, режалаштирилаётган 1991 йилда уни бу йилдагидан (1990 йил) 70 фоизга, яъни 10 бараварга орттириш вазияти бизни (молия вазирлигини) мажбур қилмоқда».

Шу сабаб солиқ қонунининг отаси — Молия вазирлиги бир қанча ғайриқонуний солиқлар турини қўлламоқчи. Солиқ тўлайдиган гуруҳлар кўпайтирилган. Булар: хом ашё ва раиовация (тиклов) солиқларидир. Иқтисодиёт қонунлари нуқтаи назаридан иккаласи ҳам бемаъни, ярамас солиқлардир. Боз устига, муаллифлар ушбу солиқ турлари ва миқдорларини, хом ашё хилларини махфий қолдирганлар. Унинг учун махсус кўрсатма бўлармиш.

Булардан ташқари қуйидаги солиқ турлари ҳам давлат бюджетини тўлдиришга қаратилган:

— фойдадан олинадиган солиқ корхона, ташкилот ва муассасалардан 45—55 фоизгача олинади, яъни фойданинг ярмидан кўпи бюджетга ўтади. Россияда бу 38 фоиз қилиб белгиланган: орасидаги фарқ анча.

— оборот (муомала) солиғи; чакана ва улгуржи баҳолар орасидаги фарқ ҳам давлат чўнтагига тушади; муомала солиғи ижтимоий-иқтисодий моҳияти, жиҳатидан солиқ эмас, бироқ ундан фарқ қилмайди.

У қандай йўл билан олинади? Давлат хом ашёни арзон нархда сотиб олади. Қайта ишлаб, устига 3—4 баравар қўйиб сотади. Унинг олибсотардан фарқи йўқ. Масалан, давлатга бир шиша арoқ 40 тийинга тушса, 10 сўмга сотади, 9 сўм 60 тийинни ўзи ўзлаштиради. Устига нарх қўйиб сотиладиган бундай маҳсулотлар тури кўп: санаб адоғига етиш қийин.

— экспорт ва импорт учун ҳам солиқ тўлаш зарур.

— ер солиғи, шахсий автомобиль эгаларидан, уй-жой, истеъмолга кетган харажат ва ҳоказолар ҳам солиқ сўрайди.

Хуллас, Молия вазирлиги ходимлари хазинани тўлдириш йўлларини қидиришда астойдил тер тўкмоқдалар. Улар қишлоқ болаларини қишнинг совуқ изғиринидан йиртиқ этик ва жулдур кийим ҳимоя қилишини аллақачон ёддан чиқарганлар. Беш юз миллион европаликни кийинтирган ўзбек деҳқони бугун кафанга зорлиги улар учун сабоқ эмас. Оимтилланинг ити нуқул гўшт ейди.

Бизнингча, солиқлар тўғрисидаги қонун қуйидаги тузуклар асосида қурилса маъқул.

Биринчидан, солиқ сиёсати дангал, ҳамма учун бир хил бўлиши керак. Имтиёзлар хазинанинг буромад қисмида белгиланиши мумкин. Шунда давлатнинг солиқ сиёсати ишонарли бўлади. Акс ҳолда, бугун бир ижтимоий гуруҳ, эртага иккинчи, индин яна бошқасига хазинанинг даромад қисмидан имтиёз бериш ноxуш маънавий ҳолатни кучайтиради. Уларнинг давлатга ишончсизлиги кучаяди. Одамлар бир-бирларига ола қарашларига, тайёрга айёрликни келтириб чиқаришга имкон яратади. Нарх-навони шакллантиришда сохталик пайдо бўлади. Бозор баҳолари ҳақида холисона хулоса чиқариш қийинлашади.

Янги солиқ қонунида 45 ҳолатда турли хил имтиёзлар белгиланган. Ижодкорлар, ақлий меҳнат билан шуғулланувчилар аҳволи қийинлаштирилган. Улар 98 сўмлик даромаддан бошлабоқ солиқ тўлашга мажбур. Бошқа ҳолатларда 1.200 сўмдан бошлаб.

Иккинчидан, солиқ тўғрисидаги қонун, давлат хазинасининг даромади ва буромадини Молия вазирлиги эмас, депутатлар ишлаб чиқишлари керак. Вазирлик — уни ижро этувчи маҳкама. Кўпгина ривожланган мамлакатларда ҳам шундай қилинади. Ва тўғри қилинади.

Учинчидан, солиқ миллий урф-одат ва хусусиятларни ҳисобга олиши зарур. Ўзбеклар ва бошқа туб миллат халқлари учун оила — муқаддас нарса. Оила хўжалиги, иқтисодиёти учун одам тинмай ишлайди. Боласига атаб уй-жой қуради. Ўқитади. Шуларни ҳисобга олиб оила жон бошига тўғри келадиган даромадга солиқ солиш мумкин. Шунда ҳар бир оила аъзоларига 150 сўмдан кам даромад тўғри келса, солиқ олмаслик керак.

Тўртинчидан, иш ҳақига солиқ олиш ярамайди, буни корхона тўлагани маъқул. Шунда иқтисодий манфаат ва ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришга туртки бўлади. Бу солиқдан тушадиган даромад маҳаллий бюджетга қолдирилгани тўғрироқ.

Бешинчидан, Москвага ортиқча солиқ тўланмасин. Миллиард сўмлаб пул бировларнинг чўнтагини қаппайтириб келди. Ўзбекистон — СССР учун ўгай бола эди, бошқаларга нисбатан ярмини оларди. Унга урвоқ берарди. Энди улар тўлашлари керак.

Биз мулоҳаза олиб борган қонун лойиҳаси муаллифларини саводсиз демоқчи эмасмиз. Улар назария ва амалиётда кучли мутахассис. Кулфат шундаки, улар ҳаётнинг, Ўзбекистоннинг эмас, Лассалнинг иш ҳақи тўғрисидаги «темир» назариясини мукаммал ўрганганлар. Бу назария иш ҳақини энг кам миқдорда ушлаб туриш ғоясини олға сурди. Буни солиқчилар ёрдамида амалда исботлайди. Улар эса ушбу назарияга амалда лаббай деб жавоб бериб келаётирлар.

Ҳаётдан бир соат сабоқ олиб, одамлар аҳволини ўргансак яхши бўларди.

Тоиба ТЎЛАГАНОВА,
Ўзбекистон ССР халқ депутати.

Фарҳод РЎЗИЕВ,
иқтисод фанлари номзоди.

Ўзбекистон радиоси болалар муҳарририяти «Халқ сўзи»дан сўз сўрайди

ВЕЛОСИПЕД ВА... ҚАЙТА ҚУРИШ

Велосипедни ихтиро қилган россиялик Артамонов аввал икки ғилдиракли аравага ўхшаган нарса яратиб, олдинги ўқларга тепги ўрнатган ва уни ўзи ҳайдаб кўрсатган эди. Бу билан у одамларнинг узоғини яқин қилиш, инсонда мавжуд оёқ мускуллари кучидан фойдаланиш ғоясини илгари сурганди. Бу ғоянинг заминида тезлик деган мантиқ ётади. Инсоният тафаккури учқур енгил автомашинадан тортиб, олис юртларни бир қадамга айлантирадиган самолётларгача ихтиро этди. Лекин буларнинг ҳеч қайсиси ўша Артамонов яратган велосипедчалик оддий, инсонга сидқидил хизмат қиладиган даражада эмас. Биз бугун ана шу велосипед бутун жумҳуриятимизда кенг қўлланишини тарғиб қилмоқчимиз.

Велосипеддан бошқа мой ва газ ёқилғиси билан ишлайдиган кўпгина техника воситалари экологиямизни бузади. Бундан ташқари, улар ўша техникани бошқараётган киши соғлиғини мустаҳкамламайди. Чунки, велосипед ҳайдагандагидек ҳаракатда бўлмайди-да. Маълумотларга кўра юз километр юрган автомашина бир кишининг умр давомида оладиган кислородни «ямлаб» қўяркан. Бугун экологиямиз жар ёқасига келиб қолган, иқтисодимиз таназзулга юз тутган пайтда беихтиёр ибратли ҳикоят ёдга тушади.

Ота ўғлининг қўлига бир мири пул бериб дебди: «Бозорга бориб, фалончи боққолга учраш. Унга айт, шу пулга ўзимиз учун ҳам, товуғимиз учун ҳам, молимиз учун ҳам емиш бўладиган бирон нима бериб юборсин». Бола боққолга учрашиб, отасининг гапини айтибди. Боққол кўп ўйлаб ўтирмай, боланинг қўлига бир дона қовун тутқазиб юборибди».

Ҳа, азиз муштарийлар, бугунги кунда иқтисодиётда биз ҳам бир ўқ билан икки имкон топиб, кўпроқ ўлжани уриш йўлларини излашимиз керак. Бу ўринда «шайтон арава» ғояси айни муддаодир. Ҳа, биз велосипедни ўз ҳаётимизда худди Ҳиндистон, Шри-Ланка, Вьетнам, Қурия мамлакатларига ўхшаб урф қилсак, асосий ҳаракат воситасига айлантира олсак, кўп томонлама ютамиз. Чунки бизнинг иқлимимизда йил-ўн икки ой ундан фойдаланиш мумкин. Бизда ҳам велосипедга «ошно» шаҳарлар анчагина. Масалан, Болтиқ бўйи жумҳуриятидаги Шауляй шаҳри кўчаларида автотранспортдан юк ташиш мақсадида ва жуда ҳам зарур бўлиб қолган мақсадлардагина фойдаланилади. Ҳамманинг ўз «улови» бўлганлиги учун автобусларда юриш бизнинг шаҳарларимиздагидек асаббузарлик эмас. Ишга чиқмаслик, ишга кечикиб келиш деган гаплар аллақачон тугатилган. Шаҳарда экология муаммолари йўқ деса бўлади. Дарахтлари кўм-кўк, кўчалари озода, чиройли. Ҳар кўчада велосипед ҳайдовчилар учун ўнг ва чап томондан махсус йўлаклар ажратилган. Улар катта транспортга, катта транспорт эса уларга ҳеч халақит бермайди. Одамлари ҳам қандайдир полвонсифат, соғлом. Шаҳардаги минг кишилик корхоналарда ойига 3 ёки 4 кишига касаллик варақалари очилар экан, холос. Дардман бўлмаган соғлом кишилар учун эса йил охирида ойлик даромаддан келиб чиқиб мукофот берилади. Велосипед билан боғлиқ мусобақаларини айтмайсизми! Бундай мусобақалар болалар боғчасидан бошланиб, ишхоналаргача давом этади. Унинг масофаси ҳам антиқа: 1990 йили 1990 метр масофани ким тез эгаллаши бўйича ўтказилди. 1991 йилда эса бу масофа 1991 метр қилиб белгиланди, яъни ҳар йили бир метрдан қўшилиб бориловеради. Байрам кунлари тезлик мусобақасидан ташқари велоакробатика, велофутболлар ҳам ўтказилади. Ёшлар учун мактабларда велосипед ҳайдаш билан боғлиқ йўл ҳаракати қоидалари алоҳида дарс сифатида ўтилади. Буни қарангки, айрим корхоналарда велосипедда ишга келганлиги ва бу билан ҳавони мусаффо сақлашга ҳисса қўшгани учун қўшимча иш ҳақлари ҳам белгиланган. Аҳолининг талаб ва қизиқиши шу кичкинагина шаҳарда «Вайрас» велосипед заводини қуришга мажбур қилди. Хуллас, шауляйликларнинг шифокорлари ҳам, дори-дармонлари ҳам муболағасиз айтганда — велосипед.

Бизнинг жумҳуриятимизда ҳам велосипедни асосий «улов» деб қарайдиган вилоятлар бор. Улар кўпроқ Фарғона водийсига хосдир. Бу ерда асосан мактаб ўқувчилари, колхозчилар велосипеддан фойдаланадилар. Лекин афсуски, шундай катта, бой жумҳуриятда велосипед ишлаб чиқарадиган ёки унинг қисмларини тайёрлайдиган корхона йўқ. Йўл қурилиш вазирлиги эса ўз режаларини тузаётганида велосипед қатновини ҳеч қачон ҳисобга олмаган. Велосипед билан боғлиқ бахтсиз ходисалар шу сабабдан содир бўлаяпти. Ҳозир кўпчилик ота-оналар болаларига велосипед олиб беришга қўрқадилар. «Ҳа, машина тагида қолиб кетасан» деб тўғридан-тўғри дашном берадилар. Йўл ҳаракати хавфсизлиги назоратчилари — ГАИ ходимлари эса бу дастёри беминнатга «ўгай» кўз билан қарашди. Мактабларимизда велосипед ҳайдашни ўрганиш билан боғлиқ дарслар ўтилмайди.

Хуллас, велосипеднинг ҳаётимизга оммавий кириб келиши учун дадил иш бошлайдиган вақт келди. Бунинг учун аввало жумҳуриятимизнинг ҳамма кўчаларида велосипед учун йўлакчалар ажратилиши керак. Кўча чеккаларига белгилар қўйилиши зарур. Бундан ташқари, «Ташсельмаш», трактор заводи, авиация ишлаб чиқариш бирлашмасига ўхшаган улкан саноат корхоналаримиз қошида мазкур «улов»ни ишлаб чиқарадиган бўлимлар ташкил этиш зарур.

Дарвоқе, биз қайта қуришни велосипед билан боғламоқчи бўлганимизда, юқоридаги гапларни назарда тутган эдик.

Ўзбекистон радиоси болалар ва ўсмирлар муҳарририяти мавзуни давом эттира бориб, мақсадга эришиш йўлида ҳамма воситаларни ишга солишга ҳаракат қилади.

Э. МАЛИКОВ,
М. АҲМЕДОВ,
радиомухбирлар.

Дўстлик райони матлубот жамиятига қарашли колбаса ишлаб чиқариш цехи иш бошлаганига кўп бўлгани йўқ. Жамоа аъзолари қисқа вақтда маҳсулотнинг сифатли бўлишини таъминлаш билан бирга, белгиланган режаларни ошириб бажаришга ҳам эришмоқдалар. Бу ердан ҳар куни 500—600 килограмм колбаса савдога чиқарилмоқда.

Суратда илғор ишчи Муниса Султонбоева (юқорида) ва цех ишчиларининг меҳнат жараёнидан бир лаҳза акс эттирилган.

Қ. УМАРАЛИ олган сурат.

Хушхабарлар оқимидан

«Билим» жамиятининг Андижон шаҳар бўлими ҳузуридаги саломатлик халқ дорилфунунини дастлабки тингловчилар битириб чиқдилар. Бу ерда кичик тиббий ходимлар тайёрлаш олти ойлик курслари ишламоқда. 24 та гуруҳда 600 йигит ва қиз таҳсил олди. Саломатлик халқ дорилфунуни ўтган йилнинг август ойида очилган эди. Бу ерда оила ҳамширалари тайёрлаш олти ойлик курсларидан ташқари бошқа факультетлар — ходимгарлар ва косметологлар тайёрлайдиган бўлимлар ҳам очилган.

●

«Ўзбекистон» нашриётида «Бухоро партия ташкилоти 1920—1990 йилларга оид рақамлар ва ҳужжатларда» янги тўплами чиқарилди. Тўпламда архив фондларидан олиниб, илк бор эълон қилинаётган кўпгина ҳужжатлар берилган. Тўплам уч бўлимдан иборат. Бу бўлимларда Бухоро партия ташкилоти вужудга келиши ва фаолиятининг тарихий шарҳи берилган, партия ташкилотининг таркиби ҳар томонлама тавсифланган. Тўплам кенг ўқувчилар оммасига мўлжалланган.

●

Дружба шаҳрида жойлашган сут заводи пишлоқ ишлаб чиқаришни ўзлаштирди. Эндиликда бундай маҳсулотлар ушбу шаҳар ва Ҳазорасп аҳолиси учун тақчил тансиқ таом бўлмай қолди.

Корхона реконструкция қилингандан сўнг маҳсулотнинг янги турларини ишлаб чиқариш имконияти вужудга келди. Ҳозирча завод ҳар куни юз килограмм пишлоқ ва икки юз килограмм шўртанг пишлоқ ишлаб чиқармоқда. Бу маҳсулотлар корхонага қарашли икки дўконда сотилаяпти. Завод жамоаси яқин орада пишлоқ ва шўртанг пишлоқ ишлаб чиқаришни кунига ярим тоннага етказмоқчи бўлаяпти.

— Аввало ушбу маҳсулотга вилоят талабини қондирамиз,— дейишмоқда заводда.— Кейин эса республика бозорига ҳам чиқамиз.

●

Сурхондарё вилоятидаги кўпгина хўжаликлар тегирмон қурмоқда. 30 дан ортиқ тегирмон қайтадан тикланди ва қурилди. Вилоят деҳқончилик-саноат уюшмасидан хабар қилишларича, келгусида ҳар бир катта қишлоқда тегирмон бўлади. Бу барча турдаги хўжаликларда озиқ-овқат эҳтиёжлари учун дон экинлари майдони кенгайтирилганлиги билан боғлиқ. Вилоят жамоа ва давлат хўжаликларида ҳозирги мавсумда буғдой экиш учун ўтган йилга нисбатан 1.5 баравардан кўпроқ ер ажратилди. Якка хўжаликларнинг эгалари олган ерларининг анчагина қисмини буғдой экишга ажратдилар.

(ЎзТАГ)

Бизнинг мусоҳаба

ТАРҚОҚЛИК КУЛФАТ КЕЛТИРАДИ

Мухбиримиз Маннон ОТАБОЙ Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари Диния бошқармасининг раиси муфтий Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ ҳазратлари ҳузурида бўлиб, муштарийларимизни тўлқинлантириб турган баъзи воқеа-ҳодисалар борасида суҳбатлашиб қайтди.

— Муфтий ҳазратлари, сиз билан биз иш юзасидан учрашиб турибмиз, қадимий Бағдодда эса бегуноҳ одамлар қони тўкилмоқда. Ижозатингиз билан, аввало бутун оламни ларзага солаётган Форс кўрфазидаги воқеаларга Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонларининг муносабати ҳақида гаплашсак.

— Бисмиллаҳир роҳманир роҳим. Дунё сиёсатчилари сабр-тоқат ила ҳаракат қилганларида, бу муаммо тинч йўл билан ҳал этилишига, қонли тўқнашувларнинг олди олинишига эришган бўлардилар. Афсуски... Ҳозир уруш деярли Ироқ ва бошқа араб мамлакатлари ҳудудида давом этмоқда. Демак икки томондан ҳам энг кўп азобни оддий фуқаро, мусулмонлар чекмоқдалар. Қувайтни озод қилиш баҳонасида Америка Қўшма Штатлари кучи ва қуролларини устамонлик билан дунёга намойиш этишмоқдаки, буни сиёсатчи бўлмаган ҳар қандай одам ҳам тушунади. Ҳозир ким айбдор, ким айбдор эмас деган масалани аниқлашнинг ҳожати йўқ. Аввало қонли тўқнашувни, қирғин-баротни тўхтатиш керак, сўнгра эса гуноҳкорни топиш мумкин.

Урушда фақат мўмин-мусулмонлар қони кўпроқ тўкилмоқда, дейиш жоиз. Американикларнинг баёнот беришларича, урушда кўрган талофатлари ҳар йили ҳарбий машқларда кўриладиган ҳажмга ҳам етмаган эмиш. Қайси инсоний хулқ, қанақа юрак ила гўдаклар ўлими, оналар фарёди ичра ғурурланиб юқоридаги сўзларни айтиш мумкин! Буниси энди машқ эмас, талончилик, шафқатсизлик.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва 28 та давлат номидан ниқобланиб, ўзининг асосий мақсадини пинҳон тутаётган Америка ҳукуматининг ҳаракати кўпчиликка ёқаётгани йўқ. Биз ҳам бу қонли урушга норозилик билдириб, барча мусулмон мамлакатларига ва Москвадаги элчихоналарга фикримизни билдирдик. Уруш дарҳол тўхтатилиши керак.

— Яқинда Москвада тинчликсевар кучлар анжумани бўлиб ўтди. Унда сиз ҳам қатнашган экансиз. Шу ҳақда сўзлаб берсангиз?

— Асли бориш ниятим йўқ эди. Юқорида айтган ташвишларим мени бу йиғинда иштирок қилишга мажбур этди. Бунинг учун Ўзбекистон Тинчликни ҳимоя қилиш қўмитаси раиси Мирғиёс Аббосович Зоидовга ташаккур билдираман. Ўзлари ёзилган ўринни «тақсир, Сиз чиқиб гапиринг, мен гапирсам Ўзбекистон номидан бўлиб қолади, сиз сўзласангиз Ўрта Осиё ва Қозоғистон жумҳуриятлари фикри ҳисобланади», дея минбарга таклиф этдилар.

Ҳаммаси ўз дарди билан овора. Чиққанимдан сўнг агар биз Форс кўрфазидаги урушнинг тўхтатилиши ҳақида баёнот қабул қилмасак, бу анжуманни ҳеч ким тан олмайди, дедим. Охири баёнот қабул қилиниб, бутун дунё элчихоналарига етказишга қарор қилинди.

Ундан кейин Тинчликни ҳимоя қилиш қўмитасининг фаолиятини ўргансангиз, ҳаммаси Ғарб билан боғлиқ. «Америка, Англия, Францияга бордик, келгусида яна борамиз, ундоқ қиламиз, мундоқ қиламиз». Бу ерда ҳам гапиришга мажбур бўлдим. Нима, «Тинчлик қўмитаси фақат Ғарб билан алоқа қиладими ёки бутун дунё биланми? Агар жумлаи жаҳон билан бўлса, Шарққа ҳам қайишайлик, мусулмонларга ҳам тинчлик керак», деганимдан кейин узр сўрашиб, адашган эканмиз дея эътироф этишди. Ички масалаларга келганда, режаларида Болтиқ денгизи, Чернобиль ва бошқа муаммолар бору, Орол йўқ. Яна сўзга чиқишга тўғри келди. «Биродарлар, нега ахир бутун бир диёрни фалокатга олиб келиши мумкин бўлган Орол режаларингда йўқ», дедим. Бу ҳам эътиборга олинди, яхши қабул қилинди. Ҳа, ҳеч қандай иш бир томонлама бўлмаслиги лозим. Ҳамма халқлар манфаатини бир хилда ўйлаш ҳозирги кундаги муқаддас бурчимиздир.

— Муфтий ҳазратлари, Диния бошқармаси қошида хайрия жамоаси «Саводул аъзам» тузилибди. Унинг маъно-ю мақсади нимадан иборат?

— «Саводул аъзам» сўзининг маъноси «кўпчилик», «халқ оммаси билан бирга» дегани. Бу жамоа ташкилотчиларининг асосий ташаббускорлари наманганлик биродарларимиз бўлиб, Фарғона-ю Андижондан қўшилганлар ҳам бор. Асосий мақсади — бева-бечораларга, етимлару муҳтожларга ёрдам бериш. Бу айниқса, бугунги шароитда жуда зарур. Меҳрга зор кишиларга меҳр кўрсатиш, кўмаклашиш мақсаду эътиборимиз. Аъзолик бадали бир сўм. Уч ой бадал тўлагандан сўнг жамоага аъзо қилиниб, махсус дафтарча берилади. Ундан кейин қанча бадал тўлаш мусулмонларимизнинг ҳимматларига боғлиқ. Мен барча мўмин-мусулмонларни, эркак ва аёлларни шу жамоага аъзо бўлишга даъват қиламан. Масжидларда алоҳида рўйхатлар тузилиб, кассалар очилган. Бемалол бориб, бу дунёю у дунёнинг саодатига сабаб бўлувчи савоб ишда қатнашиш мумкин.

— Эшитишимизга қараганда баъзилар «мусулмон партияси» тузиш ташвишида юрган эканлар. Бунақаси тузилса яхшими ёки...

— Бундай ҳаракатлар бошланганига анча бўлди. Баъзи бировлар ҳозирги тўс-тўполондан фойдаланиб, ўз манфаатлари йўлида шон-шуҳрат топиш учун партия тузишга уриниб кўрдилар. Ислом номидан мусулмонларнинг нозик жойидан тутиб мақсадга эришувчи одамлар ҳам йўқ эмас. Бизда ҳаётий ўзгаришлар бўлиб турганда Саудия Арабистонидан доктор Абдулла Умар Насиб бошчилигида Бутунжаҳон Ислом уюшмасининг катта бир гуруҳ олимлари келишди. Булар — дунёга танилган одамлар. Шу кишилар ҳам ораларингда «Ислом партияси» тузувчи кишилар чиқишса, бунга йўл қўйманглар, деган эдилар. Нимага десам, «бу нарса ҳеч қаерда яхшиликка олиб келмаган», тарзида фикр билдиришганди. Ҳозир дунёда 40 дан ортиқ мусулмон давлатлари бўлса, ҳеч қаерда ислом партияси ҳукмронлик қилаяпти, у қилаяпти, бу қилаяпти деган гап йўқ. Уламоларнинг маслаҳатлари ҳам шундай. Бу нарса яхшиликка олиб келмагани кўп мамлакатлар тажрибасидан маълум. Мусулмонлар бирдам ва якдил бўлишлари керак. Тарқоқлик ҳеч қачон бахт келтирмаган. Эҳтимол, партия тузамиз деб юрганлар ҳам шунга даъват қилаётгандирлар? Билмадим, бундан хабарим йўқ. Умуман бу гап қаердан чиқди, боягиларнинг ортида кимлар туришибди — мени ўйлантирадиган мана шулар.

Москвада Октябрь райони бўлиб, у ерда ҳаммага «машҳур» Илья Заславский советнинг раиси экан. Шу одам уларни рўйхатга олибди, бино берибди, идора ажратибди. Бу шахснинг кимлигини, қандайлигини ҳамма билади-ку! Москвадан, бошқа жойлардан айрим ғаддорлар Тошкентда от чоптириб юриб, баъзи бир содда одамларни тузоқларига илинтиришаяпти. Бундан бурун Тожикистонда ҳам шу сабаб, анча ноқулайликлар келиб чиққанди. Доғистонда эса бир неча ислом партияси тузилибди. Бири иккинчисини тан олмай, бир-бирини қоралаш билан овора. Агар партиялар шунақа бўлса, бутун олам кулги қилади-ку! Дини ислом энг оқсаётган жой ҳам Доғистон. Ҳозир нима кўп — мусулмонларга, исломга душман кўп. Агар марказий матбуот нашрларининг айримларини ўқисангиз, турган-битгани ваҳима. «Булар тўпланишаяпти, эртага инқилоб қилишади, палончиларга қўшилиб кетишади» деган алмойи-алжойи гаплар. Буни қасддан қилишаётганига ишончим комил. Юқорида мен эслатиб ўтган биродарларимиз эса уларнинг тегирмонига сув қуядилар, бир-бирларининг ўрталарида ихтилоф қўзғаб, кимларгадир далил-исбот топиб берадилар.

Мен бу гапларимни Кремлда мухбирлар билан савол-жавоб пайтида ҳам айтганман. Унақа шахсларнинг ортида кимлар турганликларини, ўйлайманки, саводул аъзам мўмин-мусулмонлар ҳам тушуниб оладилар. Кўксида ҳақиқий ислом қайғуси йўқ кишиларгина буни тушунмайдилар.

— Муфтий ҳазратлари, навбатдаги саволим иқтисодиёт билан боғлиқ. Сиз 50 ва 100 сўмлик пулларнинг тўсатдан муомаладан чиқарилишига қандай қарайсиз? Биласизки, халқимиз болажон, серфарзанд, ували-жували. Тўй қиламан, уй қураман, иссиғим бор, совуғим бор, деб пул йиғадиганлар анчагина. Энди улар нима қилишади?

— Нима ҳам дердим. Бу — ҳукуматимиз нотавонлигининг, иқтисодий-молиявий инқирозининг бир кўриниши. Пулдор ўз йўлига, аммо халққа қийин бўлди. Мен уларга сабр-бардош ва қаноат тилайман.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ДЕДИМ ЗАҚАНИНГ ТУТУБ САҚОҒИНГНИ УПАЙ.
КУЗ-ҚОШИНГГА СУРТУБОН ҚАБОҒИНГНИ УПАЙ.
ГУЛДЕК ЮЗИНГ ИСЛАБОН ДУДОҒИНГНИ УПАЙ.
ЙУҚ, ЙУҚ, ЙУҚ, АГАР ДЕСАНГ АЁҒИНГНИ УПАЙ.

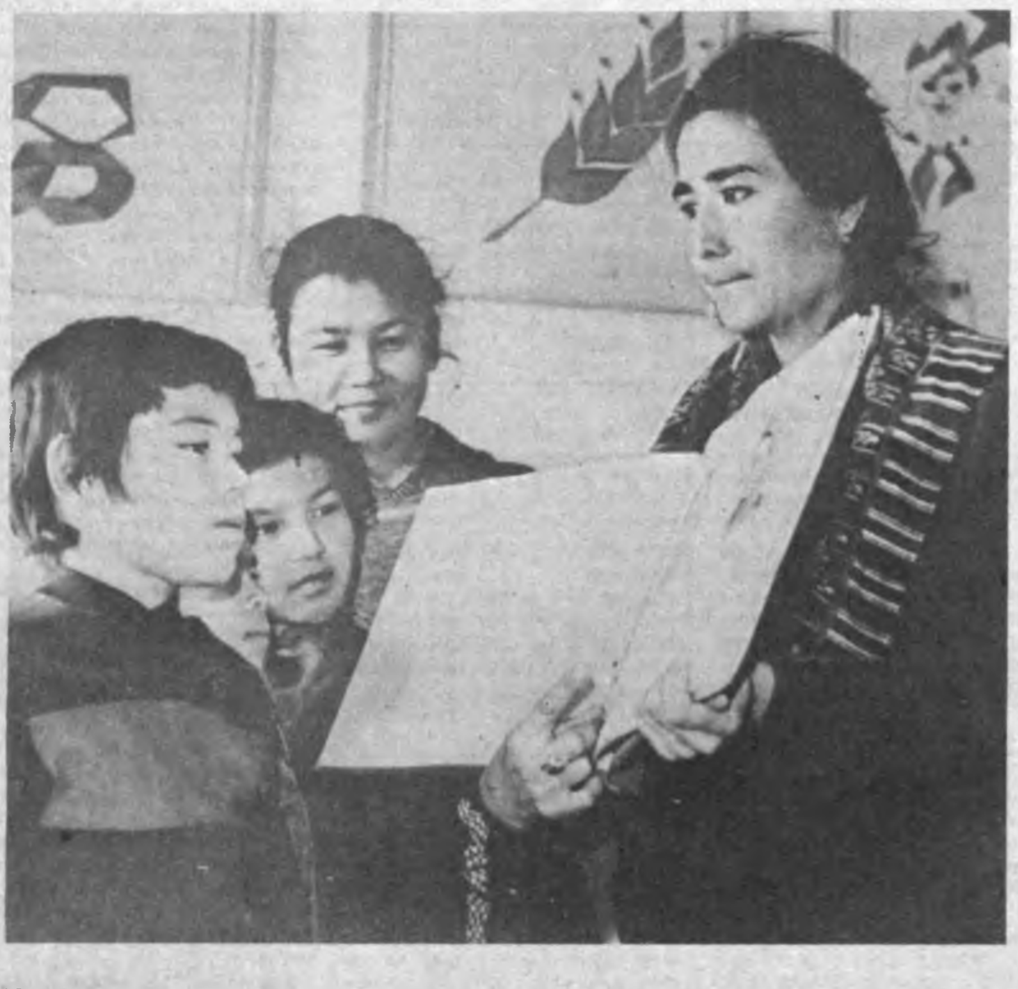

Юрак хасталиги... Бундай касалга чалинганлар фақат шифтга термулиб ётишлари керак эмас, албатта. Улар ўқиш, ўрганиш, ўйнаб-кулиш, маданий ҳордиқ чиқаришлари ҳам зарур. Айниқса, бу дардга мубтало бўлган ёшлар. Жиззах вилояти болалар юрак касалликлари сиҳатгоҳи (санаторийси)да булар яхши йўлга қўйилган. У ерда бемор болалар учун синфхоналар мавжуд бўлиб, малакали ўқитувчилар дарс беришади, рўзномалар, жаридалар ўз вақтида етказиб турилади.

Суратда: бош тарбиячи Д. Абдуманнопова бемор болалар билан машғулот ўтказаётган пайт.

У. ҚЎШВОҚ олган сурат.

АЖОЙИБ ДУНЁ

ЭЛЕКТРОН ИТ

● АНГЛИЯДА итни ўрнини боса оладиган уй роботи ишлаб чиқарилди. Электроника билан таъминланган бу машина махсус сенсорлар ёрдамида ташқаридан эшитилаётган ҳамма шовқинни тинглаб боради. Бегона товуш эшитилса, у «акиллаб» уй эгасини огоҳлантиради ва бир йўла яқин орадаги полиция участкасига хабар қилади. Бундан ташқари у ёнғин чиқса, дарҳол барчани хабардор қилади.

ЭГИЗАКЛАР ҚАЕРДА КЎП ТУҒИЛИШАДИ?

● ИГБО-ОРАДА яшовчи аёлларда, деб жавоб беради ҳар бир нигериялик. Дарҳақиқат, аҳолиси 50 минг кишидан сал кўпроқ бўлган бу шаҳарчада ҳар йили 50 марта икки ёки учталик эгизаклар туғилади.

Бу маҳаллий аҳолининг истеъмол қиладиган озиқ-овқатига боғлиқ бўлса керак, деб ўтказилган илмий тадқиқотлар ҳеч қандай исбот топмаган. Игбо-Орада яшовчи — йорубалар мамлакатдаги аҳолининг кўпчилигини ташкил қилишади. Ривоятларга қараганда, шаҳарга асос солинган пайтда барча оталарнинг эгизак фарзандлари бўлишган экан. Шунинг учун ҳам ҳар бир оила ўз оталари изидан боришга ҳаракат қиларкан.

ЯХШИЛИК ҚИЛАМАН ДЕБ...

● САН-ФРАНЦИСКОЛИК Жейн Даглас исмли ҳамширанинг автомобили кўчада тўсатдан бузилиб қолди. Жейн йўл четида туриб ўтган-кетган ҳайдовчилардан ёрдам сўрарди. Ниҳоят, олти тонналик юк машинаси унинг ёнига келиб тўхтади. Моҳир ҳайдовчи Стенли Каменский бир зумда ҳамширанинг автомобилини тузатиб берди. Бундан хурсанд бўлган Жейн Каменскийнинг иш жойига миннатдорчилик билдириб мактуб юборди. Орадан бир неча кун ўтгач, унга фирма раҳбарларидан жавоб хати келди. Унда қуйидаги сўзлар битилганди: «Сизга ёрдам берган ҳайдовчи Каменскийга шартномада белгиланмаган жойда тўхтаганлиги учун жарима солинди. Шундай ҳол яна такрорланадиган бўлса, у ишдан бўшатилади».

Жамоа хўжалиги ҳисобидан

Косон районидаги «КПСС XXII съезди» жамоа хўжалигининг 30 нафарга яқин аъзоси мамлакатнинг Европа қисми бўйлаб саёҳатга жўнаб кетди. Сафар ҳақини хўжалик тўлади.

— Одамларнинг сиҳат-саломатлиги, турмуши ва бўш вақтини мазмунли ўтказишларига алоҳида эътибор бераяпмиз, — деди жамоа хўжалиги касаба уюшмаси комитетининг раиси И. Уринов. — Ҳозир саёҳатчиларнинг яна бир гуруҳини тузаяпмиз. Қирқдан ортиқ киши Самарқандга боради.

Ўтган йили хўжаликда 50 дан ортиқ киши санаторий ва дам олиш уйларида дам олиб саломатлигини тиклади. Барча йўлланмаларга жамоа хўжалиги ҳақ тўлади.

(ЎзТАГ).

УМИД ОҚЛАНДИ

СССР ХАЛҚЛАРИ СПАРТАКИАДАСИ ДЗЮДО БЎЙИЧА ЯКУНИГА ДОИР

Мамлакат X спартакиадасининг дзюдочилар мусобақаси Минскда бўлиб ўтди. Бу беллашувларда мамлакатимизнинг турли шаҳарларидан келган дзюдочилар ғолиблик учун кураш олиб бордилар. Айниқса, ёшлар ўзларини кўрсатишди. Улар номдор спортчилардан бўш келмадилар.

Мавсумнинг йирик турнирларидан бири арафасида республикамиз терма жамоасининг устози Мелс Ан билан суҳбатлашганимизда у йигитлар бўлажак олишувларга пухта тайёргарлик кўрганликлари, шунинг учун ҳам Минскдан қуруқ қайтмасликларини таъкидлаган эди. Бу ҳақда «Халқ сўзи»да ёзилганди. Дарҳақиқат, мураббийнинг фикри тўғри чиқди.

Биринчи бўлиб чирчиқлик Д. Соловьёв соврин олди. 95 килограммгача вазнда беллашган жамоа дарғаси ҳурмат шоҳсупасининг учинчи поғонасидан жой олиб, бронза медали билан тақдирланди. Кейин эса Рустам Эргашев унинг муваффақиятини такрорлади. Пойтахт вилояти вакили 95 килограммдан юқори вазнда Ўзбекистон делегацияси вакиллари жамғармасига иккинчи бронза медалини қўшди.

Спартакиаданинг учинчи куни тошкентлик динамочи Шуҳрат Ғафуров (65 килограммгача) ўзини кўрсатди. Спорт устаси, 1989 йилги СССР биринчилигининг ғолиби, Афинада ўсмирлар ўртасида ўтказилган Европа чемпионатининг совриндори бу сафар ҳам кучли дзюдочи эканини амалда исботлаб, бронза медали билан тақдирланди. У саралаш беллашувида фақат ўтган йилги СССР чемпиони С. Косминийга ютқазди. Бунда ҳакамлар деярли тенг курашда вакилимизни мағлуб деб топдилар.

Маълумки, Минскда спартакиада мусобақалари билан бир пайтда мамлакат биринчилиги ҳам бўлиб ўтди. Бунда Шуҳрат Ғафуров, РСФСР вакили С. Косминин билан яна учрашиб, аввалги мағлубият «ўч»ини олди. Кейинчалик бошқа рақибларини ҳам енгиб, СССР чемпиони деган юксак унвон соҳиби бўлди. Бу билан у халқаро миқёсдаги уста талабини ҳам бажарди.

Жамоанинг яна бир аъзоси Фарҳод Агеев ҳам бўш келмади. 60 килограммгача бўлган вазнда иштирок этган 30 яшар бу спортчимиз ҳал қилувчи беллашувда (бронза медали учун) грозниййлик И. Бахаевни доғда қолдирди.

Тошкентлик А. Герасимов мутлақ вазнда республикамиз шарафини ҳимоя қилди. Мамлакат биринчиликларининг уч бор ғолиби Андрей спартакиада шоҳсупаси сари дадил қадам ташлади. Дастлаб арманистонлик А. Арутюновни енггач, қозоғистонлик халқаро спорт устаси И. Пешковга имкониятни бой бериб қўйди. Сўнгра москвалик И. Дерюгин билан олишувда ғолиб чиқиб, бронза медали учун курашни давом эттирадиган бўлди. Ана шу соврин учун ҳал қилувчи беллашувда грузиялик кучли полвон З. Дапрундашвилини енгди.

Шундай қилиб, республикамиз терма жамоаси дзюдочилари СССР халқлари X спартакиадасини якунладилар. Маълумки, полвонларимиз бундан олдин ана шу миқёсдаги турнирда кучли бешликдан ўрин эгаллаган эдилар. Бу сафар эса ўзларига билдирилган ишончни шараф билан оқлаб, команда ҳисобида тўртинчи ўринни олдилар.

Аёллар терма командамиз спартакиадада кутилган натижага эриша олмади. Фақатгина бир дзюдочимиз — наманганлик Нелла Қиёмова ҳурмат шоҳсупасининг учинчи поғонасига кўтарилиб, бронза медалини қўлга киритди.

Файзи РИХСИ ўғли,
Хондамир ТОҲИР ўғли.

«Денгизни инсон меҳри қутқаради»

— Оролбўйи аҳолисига тиббий ёрдам кўрсатиш учун беш юз нафар оила ҳамширалари юборилди, — дейди жумҳурият Қизил ярим ой жамиятининг раиси Ў. Воҳидова. — Ўтган йили ана шу ҳудуддаги мактаб ўқувчиларидан бир гуруҳи бизнинг маблағимиз ҳисобига Бутуниттифоқ болалар шифохонаси — «Артек»да дам олди. Оролбўйи аҳолисига ёрдам беришда жумҳурият «Табиат» илмий-тадқиқот маркази фаол иштирок этмоқда.

«Табиат» мутахассислари 1—2 километр масофада ернинг энг чуқур қатламларидаги сувни пармалаб, насослар ёрдамида дарёга оқизиш усулини ишлаб чиқдилар. Ер қатламларида узоқ вақт фильтрланган тоза сув юқорига чиқарилгач, шўр сувлар ўз-ўзидан пастга чўкади. Бу эса дарёни тўлдирибгина қолмай, шўр босган ерларни соғломлаштиришда ҳам катта ёрдам беради.

Олимларнинг бу таклифлари турли сабабларга кўра шу вақтга қадар амалда қўлланилмаяпти.

П. НИШОНОВ

Сеҳри недир бу хиромнинг?!

Е. ХУЖАМБЕРДИЕВ суратга олган.

Фарғонадан хабарлар

СОВРИНДОР НОГИРОНЛАР

НОГИРОНЛАР ўртасида шахмат ва футбол бўйича жумҳурият биринчилиги ўтказилган эди. Сўнгра сув спорти билан шуғулланувчилар Фарғонага тўпланишди.

Жумҳурият касаба уюшмаси томонидан ўтказилган бу мусобақага қизиқиш катта бўлди. Спортчилар — кулоч отиб, чалқанчасига ва бошқа усулларда сузиш бўйича мусобақалашдилар. Фарғона вилоят терма командаси аъзоси В. Майоров шоҳсупанинг энг юқори ўрнига тўрт марта кўтарилди. Владимир эришган натижага тўрт мучаси соғлар ҳам ҳавас қилишлари мумкин.

Мусобақа ногиронлар спорти имкониятлари катталигини кўрсатиш билан бирга, уларни жўшқин ҳаётга кўпроқ жалб этиш нақадар муҳим эканлигини яна бир карра исботлади.

ҚОРАПАЧОҚДАН ХОНАТЛАС

ИПАК қурти парвариши билан шуғулланадиганлар қорапачоқнинг «қадри»ни яхши билишади. Пиллачиларга бу маҳсулот учун тутун пули миқдорида ҳақ тўланади. Шунинг учун ҳам «кумуш тола» ижодкорлари бу чиқинди маҳсулотни қабул пунктига овора бўлиб топширишдан кўра ахлатхоналарга ирғитиб юборишни афзал кўришади.

Олтиариқдаги маҳаллий саноат ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли пилла йигирув корхонаси ташкил этилиши билан қорапачоққа жазман топилди. Бу ердаги кичик корхонада у лаш-лушлардан тозаланиб, қайта ишланиб, йигирув цехида тоза ипакка айлантирилаяпти. Тўқув цехи ишчилари эса атлас тўқишни яхши ўзлаштириб олишди. Уларга касб сирларини марғилонлик кекса атласчи ҳунармандлар бажонидил ўргатишди. Ҳар ойда 78—80 минг сўмлик кўзни ёндирадиган, харидоргир мато тайёрланаяпти.

Бирлашма корхоналари ўтган йили белгиланганидан 1 миллион сўмлик кўп — 10,5 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқардилар.

Ҳа, Олтиариқда марғилонлик атласчилар билан беллашадиганлар етишиб чиқмоқдалар.

Набижон СОБИР,
«Халқ сўзи»нинг ўз мухбири.

МУЗЕЙ ТУҲФАСИ

Одатда суратларни, китобларни, инсон қўли билан яралган ашёларни музейга туҳфа қилишади. Сурхондарё вилоят ўлкашунослик музейи эса ўзи совға беришга қарор қилди. У Термиз шаҳридаги Қозон ибодатхонасига ўзида сақланаётган санамларни, черков буюмларини, руҳонийлар киядиган либосларини инъом этди. Бу нарсалар бир вақтлар ўтган аср охирларида Термизда қурилган гарнизон черковига тегишли эди. Динга қарши кураш авж олган йилларда черков ёпилиб, унга қарашли нарсаларнинг бир қисми музей омборига тушган эди. Мутахассисларнинг таъкидлашича, бу буюмлар катта моддий қимматга эга эмас. «Лекин биз учун,— дейди ибодатхона нозири Игумен Иннокентий,—булар муқаддасдир. Бизнинг боболаримиз ва бобокалонларимиз сажда қилган санамлар биз учун авлодларнинг маънавий алоқасини билдиради».

Инъом этилган ашёлар ўзининг илгариги жойига қайтади, чоғи. Чунки Термиз шаҳар ижроия комитети собиқ гарнизон черковини шаҳар кавми ихтиёрига бериш тўғрисида қарор қабул қилди.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР!

Энг яхши, ишончли даволаш услуби инсоннинг ўз жисми ва руҳидаги имкониятларни фаол ишга солишдан бошланади.

Агар ўзингизнинг жисмоний, асаб билан боғлиқ хасталикларингиздан фориғ бўлмоқни истасангиз, 5—10 февраль кунлари «Юбилей» марказий спорт саройида психотерапевт-экстрасенс

НЕЪМАТЖОН МАМАТОВ

кўп сонли тошкентликлар илтимосига биноан ўтказадиган руҳий таъсир этиш асосидаги

ДАВОЛАШ СЕАНСЛАРИга ташриф буюринг.

Кучли руҳий ҳамда биоқувватга эга бўлган бу экстрасенс қанча-қанча беморларнинг дардига шифо бахш этиб, эл орасида ишонч қозонган. Даволаш Анатолий Кашпировский, Жуна Давиташвили, Бутейко ва Касьян услублари асосида ўтказилади.

Сеанслар ҳар куни икки маҳал: соат 14.00 ва 18.00 да бошланади.

Кириш учун чипталар айни шу кунларда спорт саройининг чиптахоналарида соат 10.00 дан соат 20.00 гача (дам олиш кунларисиз) ва шунингдек, шаҳардаги жамоатчи чипта тарқатувчилар орқали сотилмоқда.

Ўзингизни қизиқтирган зарур маълумотлар учун қуйидаги телефонлар орқали мурожаат қилишингиз мумкин: 46-03-12, 46-71-91, 46-71-92.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Индекс: 64608. 4740-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12